

Hungarizmusok a rušaniak beszédében

Čubelić, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:951797>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Katedra za mađarski jezik i književnost
Mađarski jezik i književnost i hrvatski jezik i književnost

Matea Čubelić

Hungarizmi u govoru Rušana

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Osijek, 2018

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Katedra za mađarski jezik i književnost
Mađarski jezik i književnost i hrvatski jezik i književnost

Matea Čubelić

Hungarizmi u govoru Rušana

Diplomski rad

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika – ugrofinistika

Mentor: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Osijek, 2018

Eszéki J. J. Strossmayer Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Magyar nyelv és irodalom és Horvát nyelv és irodalom mesterképzés

Čubelić Matea

Hungarizmusok a rušaniak beszédében

Szakdolgozat

Témavezető: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Eszék, 2018

Eszéki J. J. Strossmayer Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

Magyar nyelv és irodalom és Horvát nyelv és irodalom mesterképzés

Čubelić Matea

Hungarizmusok a rušaniak beszédében

Szakdolgozat

Tudományterület: Társadalomtudomány, Filológia

Tudományág: Finnugor nyelvészet

Témavezető: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Eszék, 2018

Köszönet

Cecelia Ahern egyszer az mondta: *“Mindig is úgy gondoltam, hogy ha az embernek segítenek, az azt jelenti, hogy kiengedte a kezéből az irányítást, hogy elvesztette az élete fölötti kontrollt; pedig muszáj hagynod, hogy valaki segítsen rajtad, muszáj akarnod, hogy valaki segítsen rajtad, és maga a segítség aktusa csak ezután veheti kezdetét.”* Figyelembe véve ezeket a szavakat, köszönöm doc. dr. sc. Lehocki-Samardžić Ana témavezetőnek a hatalmas különböző jellegű támogatást konzultáció formájában. Čubelić Ksenijának, édesanyámnak, és Ivančević Márának, nagymamámnak, köszönöm a szavak és a szókincs összegyűjtését a rušani beszédben, valamint a szavakhoz adott példákat. Budiša Đurđica asszonynak és Špoljarić Josip úrnak, nagybácsimnak köszönöm annak a fényképekgyűjteménynek a kölcsönzését, amelyet ehhez a dolgozathoz felhasználtam. Egy különleges köszönet Šimić Đorđike asszonynak a széleskörű segítségéért. Az adatközlőknek szívből köszönöm az adatokat.

Tartalom

Sažetak	8
Összefoglaló	9
Abstract	10
1. Bevezetés.....	11
1.1 Felhasznált kutatási módszerek	12
2. Rušani múltja és jelene.....	13
3. Nyelvi kölcsönzés	15
3.1. A szókölcönzés	15
3.2. A kölcsönzött szavak a magyar nyelvben.....	16
3.2.1. Az idegen szavak a magyar nyelvben	16
3.2.2. A jövevényiszavak a magyar nyelvben.....	17
3.3. A kölcsönzött szavak a horvát nyelvben	18
3.4. A magyar jövevényiszavak a horvát nyelvben	19
4. A kérdőíves kutatás eredményei	22
4.1. Az első kutatás.....	22
4.2. A második kutatás	24
5. A kérdőív első része	26
6. A kérdőív második része	28
7. A kérdőív harmadik része	40
8. A kérdőív negyedik része.....	43
9. Hungarizmusok felosztása.....	48
9.1. A hungarizmusok a horvát standard nyelvben	48
9.2. A regionalizmusok.....	49
9.3. Hungarizmusok a rušaniak beszédében	50
10. Befejezés	51
11. Felhasznált szakirodalom és források	52

12. Mellékletek.....	54
12.1. A kérdőív	55
12.2. A fényképek.....	63

Sažetak

Glavni je cilj ovoga diplomskoga rada bio prikazati postojanje i korištenje hungarizama koji su karakteristični za govor Rušanaca. U svrhu istraživanja provedena je anketa unutar koje je od sudionika traženo da istaknu one hungarizme koji se koriste u svom svakodnevnom govoru navodeći pri tome i primjere za svaki od njih. Podaci ankete pokazali su da većina stanovnika Rušana prepoznaje hungarizme kao tuđice, dok je nekolicina njih navela kako nisu znali da riječi pripadaju vokabularu mađarskog jezika. U anketi je zabilježeno trideset riječi od kojih devetnaest pripada hungarizmima hrvatskog standardnog jezika (*baršun, čardaš, čopor, gumb, hajduk, karika, bakandža, gulaš, šaš, kečiga, puška, bitanga, perec, bunda, cipela, čizma, kočija, lopov i soba*), osam riječi pripada hungarizmima koji su dio "mađarskog rječnika" štokavskog narječja (*đilkoš, fela, japa, marva, pajdaš, šogor, tabla i vašar*), drugim riječima ti se hungarizmi mogu nazvati i regionalizmima, dok se samo tri riječi mogu odrediti kao tipični hungarizmi u govoru Rušanaca (*hegeda, kečka i varuš*).

Ključne riječi: kontaktologija, hrvatski jezik, mađarski jezik, hungarizmi, Rušani

Összefoglaló

A szakdolgozat fő célja olyan hungarizmusok bemutatása, amelyek tipikusak a rušaniak nyelvhasználatára. Az alkalmazott kutatási módszer kérdőíves kutatás volt, amelyben a válaszadóknak le kellett írniuk azokat a hungarizmusokat, amelyeket a mindennapi beszédükben használnak, valamint ezekre példákat is adni. A kérdőív adatai azt mutatták ki, hogy a rušaniak többsége a hungarizmusokat mint jövevényszavakat ismerik fel, és csak néhány válaszadó nem tudta, hogy ezek a szavak magyar eredetűek. A kérdőív harminc szót tartalmaz, amelyek közül tizenkilenc hungarizmus a horvát standard nyelvben is megtalálható (*baršun, čardaš, čopor, gumb, hajduk, karika, bakandža, gulaš, šaš, kečiga, puška, bitanga, perec, bunda, cipela, čizma, kočija, lopov* és *soba*), nyolc hungarizmus a što – nyelvjárásra jellemző (*đilkoš, fela, japa, marva, pajdaš, šogor, tabla* és *vašar*), ezért regionalizmusnak tekintendő, és csak három szó jellemző a rušaniak beszédére (*hegeda, kečka* és *varuš*).

Kulcsszavak: kontatológia, horvát nyelv, magyar nyelv, hungarizmusok, Rušani

Abstract

The main aim of this study was to investigate the existence and the usage of Hungarian words distinctive for the speech of people living in Rušanac. In a questionnaire, administered for the study, participants highlighted the Hungarian words used in everyday speech and gave examples of the later. The data revealed that the majority of residents of Rušanians recognized Hungarian words as foreign words, while few participants stated they did not know the words belonged to Hungarian vocabulary. The questionnaire recorded thirty words. Nineteen are Hungarian words which belong to standard Croatian language (*baršun, čardaš, čopor, gumb, hajduk, karika, bakandža, gulaš, šaš, kečiga, puška, bitanga, perec, bunda, cipela, čizma, kočija, lopov and soba*), eight words belong to Hungarian words which are part of Hungarian dictionary of Shtokavian dialect (*đilkoš, fela, japa, marva, pajdaš, šogor, tabla and vašar*) and could be called regionalisms, while only three words could be determined as typical Hungarian words (*hegeda, kečka and varuš*) in speech of people of Rušani.

Keywords: contact linguistics, Croatian, Hungarian, Hungarian loanwords, Rušani

1. Bevezetés

A *Hungarizmusok a Rušaniak beszédében* című szakdolgozatomban, ahogy ezt a címben is megfogalmaztam, a Rušani falu beszédében használt hungarizmusokat mutatom be.

A szakdolgozat öt fejezetből áll. Az első fejezet címe *Rušani múltja és jelene*, ami a falubeliek számáról, a falu elhelyezéséről, az első település építéséről és a lakósok mindennapi munkáiról szól.

A *Nyelvi kölcsönzésben*, amelyben a nyelvi kölcsönzés kifejezést röviden bemutatom, a jövevényszavakat és azok fajtaát írtam le és soroltam fel.

A következő fejezet A *Kutatás* címet viseli, és ebben a részben részletesen leírtam a kérdőíves felmérést.

Az *eredményekben* című fejezetben a kérdőív minden része külön-külön került leírásra. Az adatokat grafikonokkal, magyarázatokkal és a mindennapi nyelvhasználatból hozott példákkal ábrézoltam.

A hatodik fejezet, a *Hungarizmus felosztásában*, a dolgozat legfontosabb része. Ebben a fejezetben a hungarizmusokat három csoportra osztottam; hungarizmusok a horvát standard nyelvben, regionalizmusok és hungarizmusok a rušaniak beszédében.

A végén rövid egy rövid *Következtetés* áll, amelyben az egész munka összefoglalása szerepel, illetve a Rušaniak beszédében használt hungarizmusokról szóló kutatás rövid összefoglalása és röviden az eredményei.

1.1 Felhasznált kutatási módszerek

A dolgozatban alkalmazott kutatási módszereket a téma fő jellegéhez igazódva választottam. Mivel a mindennapi nyelvhasználatot kutattam, ehhez a kérdőíves kutatási módszert találtam a legalkalmasabbnak, mivel ez lehetőséget adott az adatközlőkkel való személyes kapcsolatok felhasználását is, miszerint közelebbről is meg tudtam vizsgálni a rušaniak nyelvhasználatát, illetve a papíralapú kérdőíves kutatást irányított interjúkkal is kiegészíteni.

A kutatásaim legelején egy óriási gonddal kellett szembesülnöm, ugyanis a falu történetéről alig találtam adatot, és ezek is bizonytalan forrásból származtak, amit nem tudtam volna idézni munkámban. Két év kutatása után, a második kutatásom ideje alatt írott forrást is találtam a falu történetéről. Ezek a településen élők leírásai, amelyek előtte szájhagyomány útján terjedtek. Az adatokat Dimjašević Vinko és Sabolić Josip¹ kézírataiból közlöm.

Ezen kívül számos magyar, horvát és más a szókölcsönzésről használt szakirodalmat használtam fel. Több szótárban is megvizsgáltam a szavaka eredetét. Kniezsa István kutatási eredményeit ezúttal kihagytam, mivel a kutatásom célja a magyar jövevényszavakat keresni egy adott település nyelvhasználatával, Kniezsa munkáival ebből a szempontból csak a kettős kölcsönzést tudtam volna bizonyítani, ami ismét magyar közvetítésre utalna vissza, tehát több hasznos információt nem kaphatunk ebből a forrásból.

¹Dimjašević Vinko és Sabolić Josip falusi építészeti megbízottak voltak.

2. Rušani múltja és jelene

Mint más szláv nyelvek a nyugat-dél szláv csoportban az indoeurópai nyelvcsaládban tartozó horvát nyelv az összláv nyelvből fejlődött ki. Ma a horvát nyelvet körülbelül ötmillió ember beszéli. A horvát nyelv hivatalos nyelv Horvátországban. A horvát nyelvet Bosznia-Hercegovinában, Szerbiában, Montenegróban, Szlovéniában, Magyarországon, Ausztriában, Szlovákiában és Olaszországban beszélik, valamint más országokban is, ahol a horvát kisebbség él. A horvát nyelvben három nyelvjárás van: a kaj-nyelvjárás, a ča-nyelvjárás és a što-nyelvjárás. Ebben a szakdolgozatban a hangsúly a što-nyelvjáráson lesz. A što- nyelvjárást a horvátok, a szerbek, a bosnyákok és a montenegróiak használják. Lisac, Josip, horvát dialektológus azt mondja, hogy a što-nyelvjárás egy gyűjtőfogalom, amely hét dialektust foglal magába, leszámítva a kelet-boszniait, ugyanis a kelet-boszniai dialektust földrajzilag nagyon nehéz beazonosítani.

1. fénykép Rušani és Detkovac földrajzi térképei²

Lisac szerint, a kelet-boszniai dialektust nem csak Boszniában használják, hanem Hrvatska Kostajnica, Turanovac, Gornje Bazje, Dugo Selo, Budrovac, Rušanj és Detkovac területén is lehet hallani (Lisac 2003: 77). Az előző idézetben néhány olyan falu van említve, amely a gradinai járásban található. Köztük a Rušanj név is, amely összekapcsolható a Rušani falu nevével, melynek beszéde - mint láthattuk - az előbbi néhány fejezetből a kutatás tárgya lett. Véleményem szerint Rušanj falu Verőce környékén tulajdonképpen a Rušani falu. Ezt a

²<https://www.google.com/maps/place/Op%C4%87ina+Gradina/@45.8809637,17.4871605,12z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x4767ee5bcddc639d:0x2331f8271e912488!8m2!3d45.9109557!4d17.5414571>, 2018. február 7

gondolatomat Lisac idézetének az a része is megerősíti, amelyben Rušanj és többi falu földrajzi helyzetét írja le: „a faluk Verőce környékén...(találhatók)“ (Lisac 2003: 77). A második bizonyítékom az a tény, melyet a kézzel írt dokumentumokból szereztem, amelyek azt bizonyítják, hogy a Rušani név volt az első és az egyetlen.

2. fénykép Rušani földrajzi térképe³

Rušani egy település Horvátországban, gradinai járásban, Verőce-Drávamente megyében. A falu 126 kilométerre van Eszék-től, Verőcétől pedig 19 kilométerre fekszik. Rušani nevű települést 1905-ben alapították. Az első ház Votnjakban, a falu első lakott részén épült. Ebben az évben a faluban csak 610 személy élt. Az első ház építése után négy évvel Rušani nyolcosztályos általános iskolája is megépült. A főút, a vas- és a fahíd ugyanabban az évben épült, mint a falusi iskola. A falusi kápolnát 1936 és 1939 között építették (Forrás: Dimjašević Vinko és Sabolić Josip kézirata). A mai faluban templom, két bolt, vadászház, tűzoltóság és temető található. 2018. január 18-án Rušani egy múzeumot kapott, amelyben a település kulturális kincseit is kiállították.

A mai Rušani faluban 485 lakos él. Ma Rušaniban 477 horvát, 2 szerb, 5 magyar és 1 muzulmán származású lakos él.⁴ A lakosság nagy része idősebb korosztályhoz tartozik. A legtöbb falubeli mezőgazdasággal foglalkozik mogyoró, napraforgó, kukorica és búza termesztéssel. Sajnos a fiatalok nagy része munkát keresve elköltözött.

³<https://www.google.com/maps/place/33411,+Ru%C5%A1ani/@45.8913913,17.5223935,14z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x4767ef1d84b97f0f:0x2cb0125baa57e4fd18m2!3d45.8886583!4d17.5322431>, 2018. február 7

⁴https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf, 2018. február 7.

3. Nyelvi kölcsönzés

A nyelvi kölcsönzés kimeríthetetlen információforrás egy nyelvről, egy kultúráról, egy népről. A megfigyelés és elemzés kezdete a 18. században kezdődik (Sočanac 2004: 13). A nyelvi kölcsönzés fogalmát gyakran a lexikális kölcsönzéssel azonosítják. Ellentétben, a lexikai vagy nyelvi kölcsönzés, a szakirodalomban a nyelvi kapcsolat kifejezéssel esik egybe (Filipović 1986: 17). Erről a kifejezésről Filipović (1986: 17) azt mondja, hogy ez egy olyan kifejezés, amely az 1953-as Weinreich Uriel a *Contact* című klaszikus monográfiában jelent meg először. Továbbá, uo. Filipović azt mondja, hogy ez olyan fogalom, amely szélesebb meghatározást és értelmezést tartalmaz a nyelvi kölcsönzésnél. Másrészt Benő Attila (2008: 13) a nyelvi kapcsolat (kontaktus) kifejezést használja, amelyet a következő szavakkal határoz meg „a nyelvi kapcsolat (kontaktus) fogalma úgy értelmezhető, mint valamely nyelv hatásának megnyilvánulása egy másik nyelv használatában“.

A nyelvi kapcsolatokat olyan nyelvi jelenségként lehet meghatározni, amely kétféleképpen lehetséges; a forrásnyelv szavakat vesz át, amelyet a saját rendszerében építi be, valamint az a pillanat, amikor a beszélő úgy dönt, hogy az idegen nyelvű kifejezést elfogadja és használja (Filipović 1986: 17). A következő oldalon, Filipović (1986: 18) megjegyzi, hogy a kortárs szakirodalom a "kapcsolati nyelvészet vagy a nyelvi érintkezés nyelvészete (Contact Linguistics) kifejezést használja erre a tudományágra amely nyelvi érintkezéseket vagy nyelvi kapcsolatokat tár fel, azokat leírja és közelebbről kutatja.“ Benő (2008: 13) azt mondja, hogy az interferencia és a szókölcönzés fontos tényezők, amikor a nyelvi kapcsolatokról beszélünk. Az interferencia a kontaktus jelenség, amely értelmezése a beszélőtől függ, de a „kölcönzés tehát az interferencia eredményének tekinthető“.

3.1. A szókölcönzés

Nincs olyan nyelv, amely az eredeti formáját és szókincsét megőrizte volna más nyelvek befolyásától. A nyelvek keveredése a háborúk, a népek elszakadása és más életkörülmények következményei, amelyeket az emberek együttléte és a kultúrák összekapcsolódása hozta. A *Kontaktológia* című művében Benő (2008: 19) a szókölcönzésről azt mondja, hogy ezt egy olyan folyamat, „amely egy szűkebb nyelvváltozathoz elterjedő idegen szótól a meghonosodott nyelvi elemig számos átvételt jelölhet az integrálódás mértéke szerint“. A szókölcönzés több szinten zajlik. Dabo-Denegri (1998: 439) azt állítja, hogy „a nyelvi kapcsolatok kölcsönös hatásai a nyelvi kutatás minden szintjén észrevehető, fonológiától és

morfológiától, szintaktikától, lexikától egészen a szemantikáig.“ A nyelvi kölcsönzéssel kapott elemeket az idegen nyelvből, a kölcsönzött szavakat, jövevényszavaknak hívják. Ellentétben az idegen szavak állományával, a jövevényszavak olyan idegen eredetű szavak, amelyek valamilyen szinten alkalmazkodtak a célnyelv strukturájához; fonológiai, morfológiai vagy/és szemantikai szinten.

A jövevényszavakat kivéve, Benő az idegen szavakat, két kategóriába osztja; megkülönbözteti a nemzetközi szavakat, a xenizmusokat, és a kölcsönszavakat. Az idegen szó az olyan szó, amely „az integrálódás folyamatának kezdeti szakaszán helyezhető el, mindig szinonima a célnyelvben (Benő 2008: 19). A kölcsönszó, minden szó, amely jövevényszónak vagy idegen szónak számít. A kölcsönzött szavakról a magyar nyelvben, Fazakas azt mondja, hogy ezeket ő két fő kategóriába foglalja; nemzetközi műveltségyszavak, amelyek az „anyagi és a szellemi műveltség terjedése révén több nyelvben is megtalálhatók“ és vándorszavak, amelyek a „nyelvi érintkezés révén, természetes módon terjedtek, és ezt a terjedést általában a kereskedelem biztosította“.⁵ A következő két fejezetben bemutatom a kölcsönzött szavak felosztását és kategorizálását a magyar és a horvát nyelvben.

3.2. A kölcsönzött szavak a magyar nyelvben

A szavakat, amelyek más nyelvekből jöttek a magyar nyelvbe, három kategóriába osztják; idegen szavak, jövevényszavak és kölcsönszavak. Míg Benő azt hangsúlyozza, hogy a jövevényszó és a kölcsönszó két különböző elnevezés, Fazakas azt mondja, hogy ezek két azonos kifejezések.

3.2.1. Az idegen szavak a magyar nyelvben

A nemzetközi szavak a modern tudományos-technika elnevezést foglalják magába, mint pl. *televízió, rádió, telefon, mobil, internet, e-mail*. A második kategória, a xenizmusok egy teljesen más típusú szótípust takar. A xenizmus az egy olyan szó, amely a kulturális és nemzeti sajátosságokra utal. A xenizmusok első fajtája a személyeket jelölő szavak, amelyben a példák a következők a *fáraó* „ókori egyiptomi uralkodó“ és a *cowboy* „amerikai marhapásztor“. A másik fajtája a néprajzi fogalmak, mint pl. „a ruházat, a hangszer, a tánc (pl. kóló „a szerbek nemzeti körtánca“), a táplálkozás: az ételek (pl. *minestra* „olasz zöldségleves szárazélesztával“), a használati tárgyak (*kancsuka* „rövid nyelvű, vastag szíjból font török korbács“), az intézmények, a közlekedési eszközök (*hansom* „kétkerékű fedett kocsi“), az épületek (*gopuran* „a dél-indiai daravida teplomok lépcsős-piramisos toronnyal ékes kapuja“)

⁵http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/FazakasEmese_reszIdegen.pdf, 2018. május 7.

és a pénznemek (*groschen* „az egykori osztrák pénzrendszerben a fillérnek megfelelő pénzegység“) (Benő 2008: 20).

3.2.2. A jövevényszavak a magyar nyelvben

Az első nyelvek, amelyekkel a magyar nép találkozott, az iráni nyelvcsaládból származnak. Fazekas szerint a szavak pontos nyelvi forrásait nem lehet meghatározni. Általában az ilyen szavak az állattenyésztés körébe tartoznak: *a tehén, a tej és a hús* és néhány szó, amelyek etimológiailag nincsenek pontosítva: *avászon, az özvegy, az öszvér és a szekér*. Továbbá Fazekas arra is rámutatott, hogy a magyarok a migrációk során az alánokkal is találkoztak, akiktől: az *asszony, híd, vér, verem, méreg, üveg, zöld, gazdag, kincs, egész és ezer* szót vették át. A másik nyelv, amely a magyar nyelvben nyomot hagyott, az a török volt. Fazekas úgy veli, hogy a török jövevényszavakat három csoportba osztják; az ótörök a kun-besenyő és az oszmán-török. Úgy mint az iráni eredetű szavak, az ótörök szavak is az állattartás és a földművelés területét érintik: *bika, ökör, tinó, toklyó, kecske, disznó, túró, sajt, író;serte, karám, ól, tengely, gyepelő, béklyó, kantár, búza, árpa, borsó, komló, alma, körte, bor, eke, sarló, szérű, tarló, dara, őröl, som, kökény és kikerics*. A török nyelv a növények és állatok elnevezésére is kölcsön adott szavakat. Ilyenek *a borz, a görény, a karvaly, a keselyű, az oroszlán, az ölyv, a gyékény, a káka, a gyom, a kikerics, a kóró, a kökény, a kökőrcsin, a kőrís, a som, a torna és az üröm*, a lahely: *a sátor, a karó, a kapu, a szék, a bölcső, a kép és a söpör*s, egyes foglalkozásokra is átvettünk törtök eredetű szavakat: *az ács, a szűcs, a szatócs és az eszközök*. A kun-besenyő csoportjába a *komondor, kun, koboz, kalauz 'útmutató, vezető', boza 'egyfajta erjesztett ital', a nyőgér 'a király kun kíséretéhez tartozó személy', a balta, a bicsak, a csákány és a tőzeg* tartoznak. Az utolsó, az oszmán-török csoportba a következő szavakat sorolják: *a dolmány, a csuha, a kaftán, a kalpag, a papucs, a mamusz, a szattyán, a csiriz; a pamut, a zseb, a pite, a kávé, a kajszli, a tarhonya, a handzsár, a dzsida, a kefe, a csibuk, a bogrács, a tepsi, a szandzsák 'török főtiszt', a defter 'adószedő', a csausz, a basa, a bég, a aga, a kádi 'mohamedán bíró', a tihája/kihája 'magasabb rangú tiszt helyettese', a tyató 'íródeák', a tímár 'katonai javadalombirtok'; a harács 'adófajta', a csutak, a kaszab 'mészáros', a kaszabol és a mámoros*.

A harmadik nyelv vagy a nyelvcsoporthoz, amely a magyar nyelvet gazdagította, a szláv nyelvcsalád volt. Mint az iráni nyelvekben, lehetetlen meghatározni a szó eredetét, amely felismerhető mint szláv elsősorban a szláv és magyar népcsoport korai még a honfoglalás előtti a szláv nyelvi egység ideje alatti szókölcsonzések miatt. A szláv nyelvekből a szavakat az egyházi terminológiában és az állami életben használjuk: *a király, a bán, a császár, a*

vajda, az ispán, az asztalnok, az udvarnok, a bajnok, a pecsét, a perel, a szolga, a megye, a barát, a kereszt, a keresztel, a keresztény, a szent, a malaszt, a zsolozsma, a vecsernye, a bérmál, a pap, az apát, az apáca, a zarándok, a karácsony, a pünkösöd, a szerda, a csütörtök és a péntek. Az egyes állatfajokra és növényekre is különböző szláv nyelvi területekről kerültek át szavak: a *hőrcsög*, a *medve*, a *vidra*, a *bolha*, a *moly*, a *muslica*, a *kánya*, a *szajkó*, a *szarka*, a *veréb*, a *pisztráng*, a *rák*, a *beléndek*, a *borostyán*, a *gomba*, a *konkoly*, a *lapu*, a *moha*, a *pázsit*, a *berkenye*, a *cser*, a *cserje*, a *galagonya*, a *juhar*, a *jegenye* és a *luc*. Fazakas Emesén kívül a szláv szavakról a magyar nyelvben Lehocki-Samardžić Anna és Molnár-Ljubić Mónika is írtak, akik a mindennapi közös szókincsről írtak, valamint Molnár Csikós László, aki pedig a *Regionális idegen szavak a vajdasági magyar nyelvhasználatban* a szerb szavak listáit adta meg a vajdasági magyarok nyelvhasználatában.

Az utolsó helyen, de nem utolsósorban a latin nyelv hatását hozom. A latin nyelv közvetlen kapcsolatban volt a magyarral, nemcsak az írásos formája, hanem a szóbeli változata is. A latinnal az iskolarendszeren és az egyházon keresztül találkoztak a magyar nyelv használói. Így kerültek be: az *apostol*, a *fráter*, a *kanonok*, a *káptalan*, a *klastrom*, a *manna*, a *kántál*, a *paradicsom*, a *prépost*, az *angyal*, a *templom*, a *legátus*, a *sekrestye*, az *ostya*, a *gyehenna*, a *nótárius*, a *prókátor*, az *uzsora*, a *gubernátor* és a *testamentum* szavak a magyarba. Ez a latin nyelv változata nem a klasszikus latin nyelv volt, ezért könnyebben alkalmazkodtak a szavak a magyar nyelvi rendszerhez,

A német népcsoporttal a magyarok csak a honfoglalás után kerülnek kapcsolatba. A szláv szavakkal ellentétben, a német szókincs a magyar nyelvben némileg szegényebb. A német szavak, amelyek átjöttek a magyar nyelvbe, a bírósági, arisztokrata és egyházi élet terminológiája: a *céh*, a *cégér*, a *polgár*, a *soltész* 'közösségi elöljáró', a *borbély*, a *kalmár*, a *málha*, a *marha* 'vagyon tárgy', a *gróf*, a *herceg*, a *porkoláb*, a *frigy*, a *hódog*, a *páncél*, a *zsákmány*, az *erkély*, a *kastély*, a *palánk*, a *torony*, a *gádor* 'pítvar', a *pince torka*, a *kályha*, a *matrac*, a *láda* és a *márvány*.⁶

3.3. A kölcsönzött szavak a horvát nyelvben

A szavakat melyeket az anyanyelvi beszélő vagy mint első nyelvet beszélő már nem érzi idegen szóként befogadott szavaknak hívják. Persze, vannak olyan szavak is, amelyek a standard horvát nyelvben nem alkalmazhatók, így még mindig idegennek vélik (ilyen szavak

⁶http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/FazakasEmese_reszIdegen.pdf, 2018. május 7.

a *sacco* és a *kakaó*)⁷. A nyelv kölcsönzése, jöhet belső nyelvi és külső nyelvi okokból, lehet közvetlen, amikor a kiinduló nyelv a nyelvi elemet közvetlenül a célnyelvből veszi át (pl. törökül: *boya*, horvátul: *boja*); és közvetve, abban az esetben, amikor az forrásnyelv a közvetítő nyelv is egyben (például arabul: *arāq*, törökül: *raki* és *arak*, horvátul: *rakija*); kettős kölcsönzés, amikor a kiinduló nyelv - a célnyelv a szót az forrásnyelvnek kölcsönadta, amely egy bizonyos idő után ugyanazt a szót még egyszer visszavette (például horvátul: *hrvat*, franciaul: *cravatte*, horvátul: *kravata*)⁸

A jövevényszavakat általában az internacionalizmusra, az egzotizmusokra, az eponymusokra, a tükörfordításokra és a szemantikus jövevényszavakra osztjuk fel. Az internacionalizmus (pl. *a demokracija*, *a politika*, *a medicina* és *filozofija*) olyan jövevényszó, amely az egynéhány nyelvi rendszerben hasonló vagy teljesen azonos kifejezésű és jelentésű szó. A jövevényszavak, amely az „egyes népek sajátosságai: a különleges ételek és italok (*tekila*, *sangrija*, *tortilla*), a ruhák, a hangszerek, a dalok, a táncok (*dirndl*, *kimono*; *didžeridu*, *sevdalinka*, *polka*, *čardaš*), a növényvilág és az állatvilág különlegességei (*banana*, *mango*; *koala*, *klokan*)“ egzotizmusoknak hívják.⁹ Az eponymusok olyan szavak csoportos elnevezése, amely a feltaláló vagy az első használó után kapták a nevüket, tehát személynevekből alakultak át, pl. *sendvič*, *makadam*, művészeti, irodalmi vagy filozófiai időszakoknak adtak nevet (*marinizam*, *petrarkizam*, *marksizam*).¹⁰ A tükörfordítások olyan lexémák a horvát nyelvben, amelyek az idegen szavak jelentését és kifejezését szó szerint fordítják, míg a szemantikus jövevényszó olyan szó, amely egy adott lexéma jelentését kölcsönözi.¹¹

A horvát nyelv a jövevényszó tizenöt típusát különbözteti meg, a leggyakoribbak viszont a latinizmusok (latin nyelvből kölcsönzött szavak), anglizmusok (angol nyelvből kölcsönzött szavak), germanizmusok (német nyelvből kölcsönzött szavak), szerbizmusok (szerb nyelvből kölcsönzött szavak) és hungarizmusok (magyar nyelvből kölcsönzött szavak). Éppen az utóbbi csoportról bővebben szólok a következő alfejezetben.

3.4. A magyar jövevényszavak a horvát nyelvben

A magyar és a horvát nép kapcsolata szinte 1100 éves. A kapcsolat kezdete a 10. századra tehető, amikor a horvátok a királyi család tagjainak kihalása után unióra léptek a

⁷<http://hrvatskijezik.eu/jezicno-posudivanje/>, 2018. február 21.

⁸ <http://hrvatskijezik.eu/jezicno-posudivanje/>, 2018. február 21

⁹ <http://hrvatskijezik.eu/jezicno-posudivanje/>, 2018. február 21

¹⁰<http://hrvatskijezik.eu/jezicno-posudivanje/>, 2018. február 21

¹¹<http://hrvatskijezik.eu/jezicno-posudivanje/>, 2018. február 21

magyarokkal. „A X. században az első ellentétek után, már az utolsó Trpimirović házból származó horvát királyok és az első Árpádok alatt jószomszédi és rokoni kapcsolatok szövődtek a két ország és a két dinasztia között“ (Sokcsevits 1999: 11). Nyolcszáz évig közös országban harmoniában éltek. Az ilyen szoros társadalmi, politikai és kulturális kapcsolatok következménye a nyelvi kontaktus. A dolgozatomban olyan horvát-magyar nyelvi kontaktusokról szólok, amelyek a magyar nyelvből a horvát Rušani lakosság nyelvhasználatában érzékelhető.

A hungarizmusok azok a jövevényszavak, amelyek a horvát nyelvbe kerülnek át a magyar nyelvből. Hadrovics László *Ungarische Elemente im Serbokroatischen* 1985. évből nyolcszáz szóból álló listát adott meg (Turk 1997: 267), melyeket hungarizmusoknak tartottak. Hadrović azt is állítja, hogy a hungarizmusok földrajzi, fonológiai, szemantikai és időrendi kritériumokra oszthatók (Hadrovics 1985: 17). Jelenleg a hungarizmusok száma a horvát nyelvben 300 körülre tehető, míg Blažeka (2006: 2) úgy véli, hogy a hungarizmusok száma csak 100 körül mozog. A múltban a hungarizmusok a kaj és a što- nyelvjárásokban jelentkeztek. Ha a két, magyar és horvát nép közös történelmét nézzük, akkor arra következtethetünk, hogy a 9. században a kultúra és a szókincs egymásra hat. Továbbá a horvátok és a magyarok együttéléséből az következtethető, hogy a szókincsükben nagy számban vannak ugyanolyan vagy hasonló alakú szavak.

A szavak nagy része a mindennapi életből származik a szerszámra, ember- és aruszállításra, élelmiszerre, ruházatra, háziállatokra használt fogalmak sorába tartoznak. Turk és Opašić (2008: 76) azt állítják, hogy a horvát nyelvben csekély a hungarizmusok száma, Turk (1997: 267). pedig külön arra mutatott rá, hogy a hungarizmusokat három fő csoportba lehet osztani. Az első csoportba az exotizmusok tartoznak, amelyek a horvát nyelv szókincsében megszilárdultak. A magyar származású eredeti lexikáiról van itt szó mint a *cipela*, a *čopor*, a *hajduk*, a *karika*, a *kip*, a *kočija*, a *korov*, a *lopta*, a *kerefeke*, a *lopov*, a *marva* és a *paprikaš*. A második csoportban olyan hungarizmusok tartoznak, mint pl. a *filir* és a *pandur*. A harmadik csoport a regionalizmusokat és a néprajzi sajátosságokat jelöl. Ezek a *doboš*, a *fela*, a *kefa*, a *mužar*, a *varoš* és a *vašar* (Turk 1997: 267). A másik vélemény, amiről Puškar (2010: 131) cikkében olvashatunk az, hogy a hungarizmusoknak öt fajtája létezik. Az első az egzotizmusok, mint pl. a *čardaš* (csárdás), *gulaš* (gulyás), *palačinka* (palacsinta). A második szó csoportjában a következő példákat, sorolják: *dijak* (diák), *orsag* vagy *rusag* (ország), a következő csoport az archaizmusok csoportja: *baka* (*baka* (menő)), *dijak* (diák), *filir* (félér (aprópénz)) és *harmica* (harmic), a harmadik osztály neve mindennapi

nyelvhasználatra jellemző szavak, és erre a következő példákat hozza, pl. a *bitanga* (*bitang*), a *fićfirić* (*fiťyfiritty*), a *huncut* (*huncut*), a *mamlaz* (*mamlasz*) és a *pajdas* (*pajtás*). A negyedik szócsoport Puškar (2010: 132) szerint a befogadott szavak csoportja: a *bunda* (*bunda*), a *cipela* (*cipellő*), a *lopta* (*labda*), a *soba* (*szoba*), az *orijaš* (*óriás*) és a *kip* (*kép*). A hungarizmusok ötödik osztálya a regionalizmusok, például a *beteg* vagy *bolest* (*beteg*), a *japa-otac* (*apa*), az *oblok* vagy *prozor* (*ablak*) és így tovább.

4. A kérdőíves kutatás eredményei

Az első kutatásomat 2015-ben végeztem a horvát Rušani faluban. Az ötlet véletlenül született. Amikor magyar nyelvet kezdtem tanulni, azt vettem észre, hogy vannak olyan magyar szavak, amelyeket a szülőfalum beszédében hasonlóan használnak. Két évbe telt, mire leírtam a gondolataimat és észrevételeimet. A kutatás adatközlői az anyukám és a nagymamám voltak, akik Rušani lakosai.¹²

A kutatás eredménye szerint a falu nyelvében 30 hungarizmust találtam. A falu nyelvhasználatában még nem is olyan régen a két nyelv, a magyar és a horvát nyelv keveredett. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a környező falvakban még 50 évvel ezelőtt csak magyarok éltek, a mai helyzet pedig teljesen más. Itt most horvátok, magyarok és szerbek élnek vegyesen.

4.1. Az első kutatás

A kutatásom egy egyszerű gondolatból indul, hogy a magyar szavakat vizsgáljam a Rušani falu beszédében. Miközben lassan kezdett alakulni bennem a kutatás terve és újabb és újabb információkat szereztem a témáról, elvégeztem egy kérdőíves felmérést is. A felmérésben csak néhány hungarizmus volt, és ezeket először emlékezetből írtam össze.

Miután összeállítottam a szólistát, megkérdeztem édesanyámat és nagyanyámat a falu történetéről és a falu lakóairól. Ugyanis Rušaniban a nagyanyám és az édesanyám 30 évig éltek. Ők nagyon jól ismerik a falusi életmódot, ugyanúgy a helyi nyelvváltozatot is. A gyűjtött adatok azt mutatták, hogy a Rušani beszédében huszonegy hungarizmus van. A hungarizmusokról szóló szakirodalom alapos tanulmányozása után, azt vettem észre, hogy az első kutatás nem volt teljesen kidolgozott és ezáltal helyenként hiányos is. Megállapítottam, hogy az első vizsgálat információs jellegű volt, de nem kimerítő és pontos, és nem tükrözte a valós tényeket.

¹²A kérdőívben húsz személyt kerestem fel vett részt. Ezek sorban: Rajnović Marija, Špoljarić Josip, Budiša Danijel, Špoljarić Željka, Budiša Snežana, Budiša Đurđica, Tambić Sanela, Tambić Nada, Rajnović Snježana, Tambić Željko, Rajnović Drago, Martinušić Danijela, Martinušić Albert, Špoljarić Melinda, Tambić Antonijo, Tambić Mateja, Čubelić Ksenija, Čubelić Marko és Ivančević Mara.

1. táblázat Az első kutatásban vizsgált szavak listája

<i>Hungarizmusok</i>	<i>Magyar köznyelvi változat</i>
oblok	ablak
bakandža	bakancs
japa	apa
šogor	sógor
gulaš	gulyás
dobošica	Dobos torta
cikla ¹³	cékla
šaš	sás
kečka	kecske
kečiga	kecsege
hegeda	hegedű
pajdaš	pajtás
bitanga	bitang
perec	perec
vašar	vásár
varuš	város
fela	féle
suknja	szoknya
brlog	barlang
puška	puska

¹³A cékla a szláv szó, amely a szláv nyelvben a görög nyelvből jött, a magyar nyelvbe pedig szláv közvetítéssel került.

4.2. A második kutatás

A két év után, újabb kutatást végeztem el. A kiinduló tézis a korábbi kutatásokhoz hasonlóan a következő volt: *a rušaniak beszédében vannak olyan hungarizmusok, melyeket nem használnak más regiszterekben, más nyelvjárásokban és helyi nyelvváltozatokban, és csak a rušaniak nyelvhasználatára jellemzőek.* A kérdőív összeállítása előtt a falu történelméről, az első házokról és az első lakosokról kutattam. Az első lépés az írásos dokumentumok feltárása volt a faluról és a falubeliekről. Először a gradinai Pofuk Ivan plébánost hívtam fel, aki azt mondta, hogy már nincs nyilvántartás a falu kezdeteiről. Sajnos, minden írásos bizonyíték megsemmisült vagy elveszett. A második lépés és az egyetlen lehetőség az idősebb falubeliek megkeresése volt, de ennek a próbálkozásnak sem volt kedvező vége, mert akik tényleg tudtak valamit a falu történetéről, meghaltak vagy súlyos betegek.

Már régóta más lehetőségeken és információforrásokon gondolkodtam, amikor hirtelen eszembe jutott az a füzet, amelyet a nagyanyám mindig emlegetett. Elmentem a szülőházamba és elkezdtem keresni a füzetet. Amikor végre megtaláltam a kézzel írt füzetet, tisztában voltam azzal, hogy a falu születéséről szóló egyetlen bizonyíték tartom a kezemben. A füzetben olyan információk voltak, amelyek az első házról, az iskoláról, a káponláról és a lakosság számáról szóltak. Természetesen a füzetben talált információk nem voltak elegendőek, ezért a nagymamám az egyik barátját és a nagybácsimat is megkérte, hogy nézzék meg a családi fotóalbumukat és keressenek néhány fotót. A nagybácsim és Đurđa néni egy nagy halom fényképet találtak, amelyek a falusi szokásokat és az ünnepeket ábrázolták. Még a válaszadókat kellett megtalálni, ami nem egy egyszerű feladatnak bizonyult.

A válaszadóimnak először bemutattam a kutatásomat és elmagyaráztam, hogy mi a célom. Meg kellett még fogalmazni a válaszadók kiválasztásának kritériumait. A helyzetet tovább bonyolította az, hogy a legtöbb lakos a kérdőívre nemet mondott. Végezetül több kritériumot sikerült megfogalmaznom, pl. a válaszadó olyan személy lehet, aki a magyar nyelvről és kultúráról legalább minimális tudással bír tud vagy magyar származású.

A kutatást kérdőív formájában végzettem, amely az alábbi három részből áll: a kérdőív első részében általános demográfiai kérdések szerepelnek a válaszadókról (név és vezetéknev, év, lakóhely, tartózkodási idő, nemzetiség), míg a második rész a hungarizmusok használatáról és azok példáiról szólt. Természetesen az első kutatásból nem minden szót vettem át, hanem az „igazi és hamis magyar szavak”¹⁴ kritériuma alapján rendeztem el az

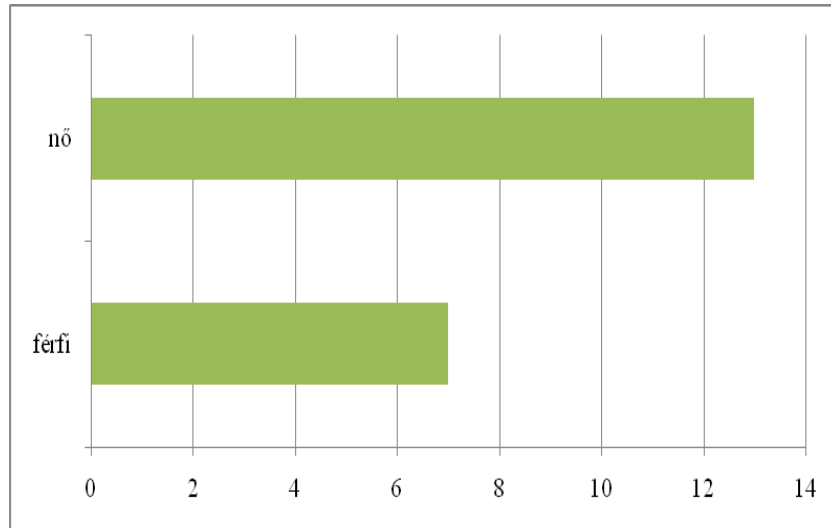
¹⁴Csak a magyar jövevényszavakat használtam fel. A közös szókincs részeit nem vettem alapul.

anyagot. A szó használata mellett, a válaszadóktól példát is kértem a mindennapi kommunikációból, mert meg akartam vizsgálni a felhozott szavak leggyakoribb kontextusát, illetve egyéb jelentésváltozatokat is.

A felmérés harmadik része a magyar nyelvről szól, ahogy a válaszadók vélekednek a magyar nyelvről, a magyar nyelv hatásáról a horvát nyelvre, a nyelvek tisztaságáról (purizmus kérdése), a jövevényszó használati fontosságáról. Az utolsó rész után, a kérdőív egy táblázatot tartalmaz, amelyben olyan hungarizmusok is szerepelnek, amelyet a legtöbb szlavón régióban feljegyeztek, ezek a szavak a horvát és a magyar hosszú közös együttélés örökségének része.

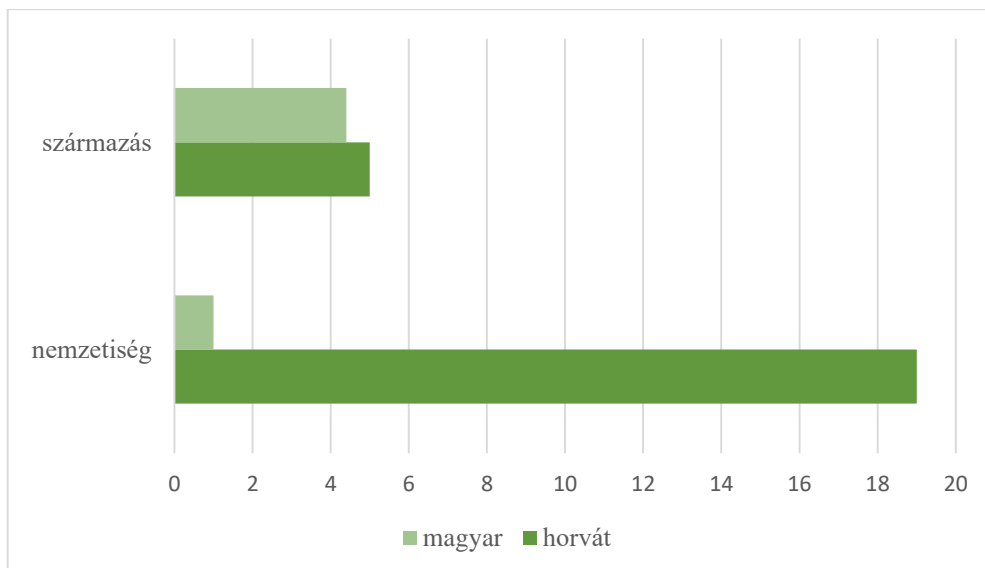
5. A kérdőív első része

A kérdőívben a húsz személy, tizenhárom nő és hét férfi vett részt, akik mind különböző korosztályhoz tartoznak. Rušaniban a válaszadók többsége több mint harminc éves.

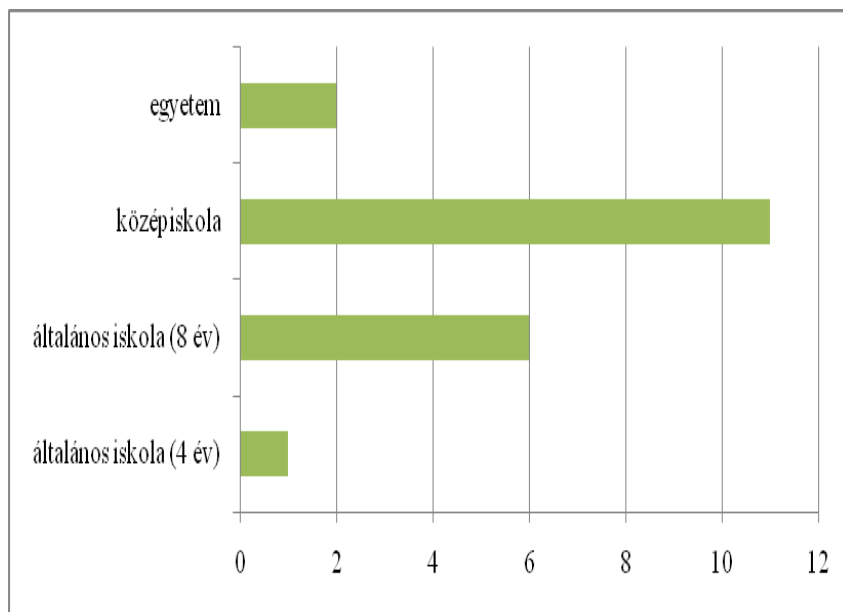
1. grafikon A válaszadó neme

Tizenkilenc válaszadó horvát nemzetiségű, de csak egy személy mondta azt, hogy ő magyar. Érdekes, hogy ezen kívül a faluban még tizenöt személy is magyar származású.

2. grafikon A válaszadók nemzetisége és származása

Továbbá a válaszadóknak le kellett írniuk milyen iskolai végzettséggel rendelkezne. Hét válaszadó általános iskolába járt. Egy személy négyéves általános iskolát végzett, a többi nyolcosztályos iskolába járt. Tizenegy válaszadó középiskolát végzett, míg csak kettőnek főiskolai végzettsége van.

3. grafikon A válaszadók iskolai végzettsége

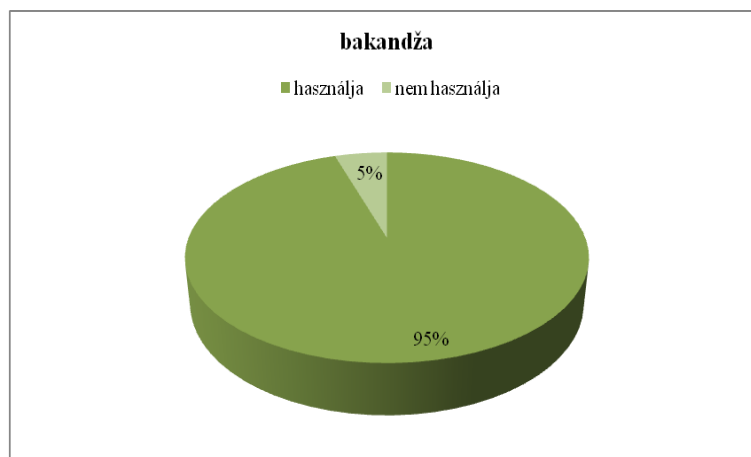
6. A kérdőív második része

A felmérés második részében a hungarizmusok használatának gyakoriságát vizsgáltam a mindennapi beszédben Rušaniban. A felmérés azt sugallja, hogy a falu lakósa a beszédükben tizenöt hungarizmust használnak. Ezek a következők: *bakandža*, *japa*, *šogor*, *gulaš*, *šaš*, *kečka*, *kečiga*, *puška*, *hegeda*, *pajdaš*, *bitanga*, *perec*, *vašar*, *varuš* és *fela*. Minden szót etimológiai szempontból megvizsgáltam, megnéztem a jelentését a mind a két nyelven és külön a rušaniak nyelvhasználatában, amit a mindennapi nyelvhasználatból vett példák vizsgálatával egészítettem ki.

1. *bakandža* (magy.: bakancs, horv.: *bakandža*) szó

A MÉSZD¹⁵-ban, az adott szóról a következő definíciót találjuk „bokán felül érő lábbeli, amely fűzhető és magas szára van.“

A horvát nyelvben a *bakancs* szónak két jelentése van. Az első „a nagy cipő“, a második „a munkáscipő“, amit a mindennapi Rušani beszédében is megvan. ESZ¹⁶-ben Zaicz Gábor szerint a bakancs „származékszó, mely a boka főnévből keletkezett -cs névszóképzővel“. A bakancs szó Zaicz szerint latin nyelvből származik, míg a HEJ¹⁷-ben nem is szerepel a szó.

4. grafikon A bakancs (horv. *bakandža*) szó használatáról

¹⁵Magyar értelmező szótár diákoknak. Budapest. Tinta könyvkiadó.2013

¹⁶Zaicz, Gábor. Etimológiai szótár. Magyar szavak és todalékok eredete. Tinta könyvkiadó. 2013.

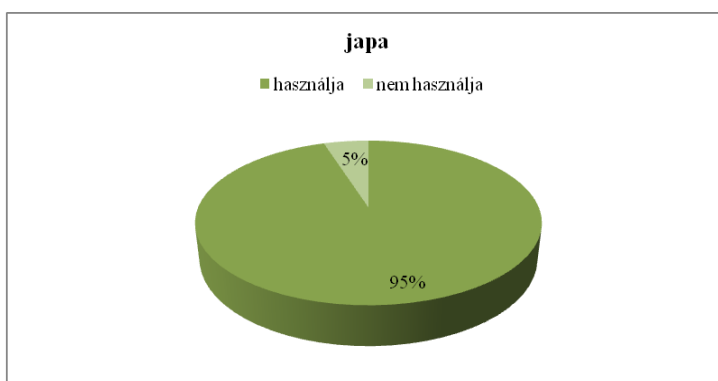
¹⁷Gluhak, Alenko. Hrvatski etimološki rječnik. Zagreb. August Cesarec. Zagreb. 1999.

2. táblázat Példák a bakandža szó használatára a rusániak nyelvújításában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Zašto si obuo te bakandže kao da vani kiši?</i>	<i>Miért vetted fel a bakancsot, mintha kint esne?</i>
<i>Nekada sam nosila bakandže.</i>	<i>Valamikor bakancsot viseltem.</i>
<i>Što si obuo te bakandže?</i>	<i>Miért vetted fel a bakancsot?</i>
<i>Teške su mi cipele kao bakandže.</i>	<i>A cipőm nehéz mint a bakancs.</i>
<i>Bakandže nose radnici na cesti.</i>	<i>Bakancsot viselnek a munkások az úton.</i>

2. japa (magy.: nagypapa, horv.: djed vagy otac) szó

A MÉSZD-ban az apa jelentéséről a következőt olvassuk: „olyan férfi szülő, akinek saját, vér szerinti gyermeke van“. HEJ-ben Gluhak az *apa* szót az ősszláv nyelvből származtatja, míg ESZ-ben Zaicz szerint az *apa* szó ősmagyar eredetű. Rušani nyelvben az *apa* szónak más jelentése van, illetve egy generációval idősebb férfire, vérrokonra használják. A horvát nyelvben az *apa* szót a nagypapa fogalomra használják.

5. grafikon A nagypapa (horv. japa) szó használatáról

3. táblázat Példák a japa használatára rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Idi s japom u crkvu</i>	<i>Menj nagypapáddal a templomba.</i>
<i>Mojeg sam oca zvala japa.</i>	<i>Az apámat japa-nak hívtam.</i>
<i>Moj pokojni japa je dobar čovjek.</i>	<i>Megboldogult nagypapám jó ember volt.</i>
<i>Gdje je japa?</i>	<i>Hol van a nagypapa?</i>

3. *šogor* (magy.: *sógor*, horv.: *šogor* vagy *šurjak*) szó

A *sógor* főnévről „házastárs fivére vagy nőrokon férje“ áll a MÉSZD-ban. Amikor rušaniakat halljuk használni ezt a szót, akkor arra következtethetünk, hogy a magyarban ennek a szónak ugyanaz a jelentése. ESZ-ben Zaicz azt mondja, hogy ez a szó német eredetű, pontosan (*schwager*) német jövevényszóról van szó, viszont, a HEJ-ben Gluhak szerint a *sógor* (*šurjak*, *šogor*) ósszláv eredetű.

6. grafikon A *sógor* (horv. *šogor*) szó használatáról

4. táblázat Példák a *sógor* használatára rusániak nyelvhasználatában

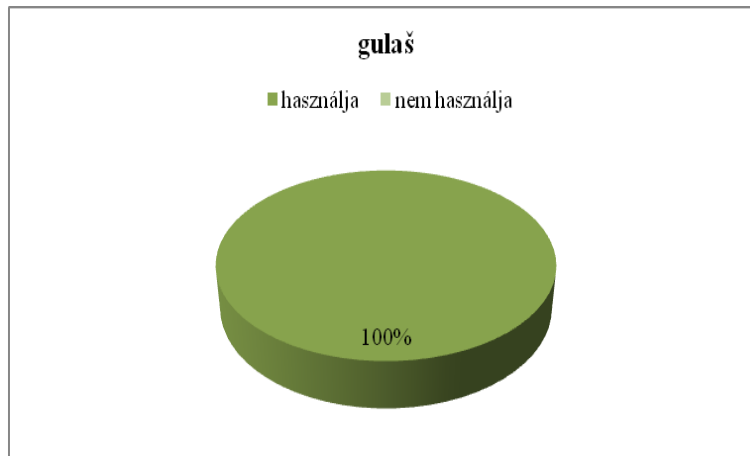
A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Šogore kad ćemo u šumu?</i>	<i>Sógorom, mikor megyünk az erdőbe?</i>
<i>Dao sam šogoru traktor da vozi drva.</i>	<i>A traktort a sógoromnak adtam, hogy fát vigyen.</i>
<i>Ja imam dva šogora.</i>	<i>Két sógorom van.</i>
<i>On je moj šogor.</i>	<i>Ő a sógorom.</i>
<i>Ovo je moj budući šogor.</i>	<i>Ő a leendő sógorom.</i>
<i>Šogor mi je umišljeni magarac.</i>	<i>A sógorom beképzelt számár.</i>

4. *gulaš* (magy.: *gulyás*, horv.: *gulaš*) szó

A *gulyás* szóról a MÉSZTD-ban a következő áll:

„Apróra vágott (marha)húsból paprikás, hagymás zsírral és egy kevés burgonyával készített étel. Rušaniak nyelvhasználatában a szó ugyanazt jelenti. ESZ-ben Zaicz megállapítja, hogy a *gulyás* szó minden európai nyelvben létezik vö: *gulasch* és ez magyar eredetű idegen szó

minden európai nyelvben, mint a kocsi meg a paprika, míg Gluhak szótára ezt a szót nem hozza. Ettől még ez magyar eredetű szó.

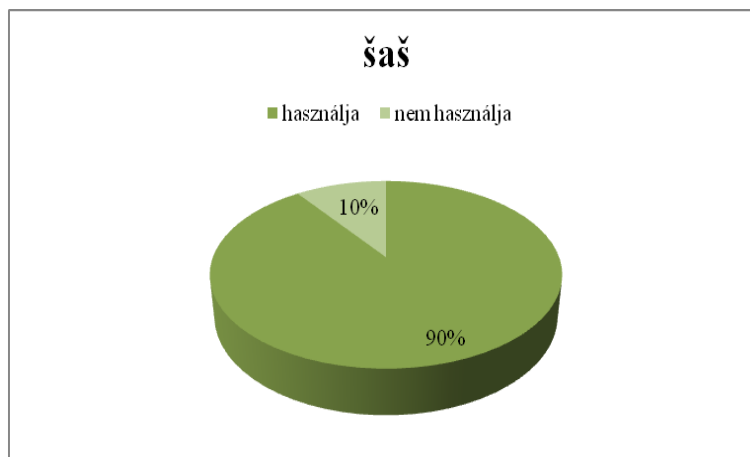
7. grafikon A gulyás (horv. gulaš) szó használatáról

5. táblázat Példák a gulaš szó használatára a rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Često kuham gulaš.</i>	<i>Gyakran gulyást főzök.</i>
<i>Mama je skuhala gulaš.</i>	<i>Anya gulyást főzött.</i>
<i>Lovci kuhaju gulaš od divljači.</i>	<i>A vadászok vadasgulyást főznek.</i>
<i>Goveđi gulaš je dobro jelo.</i>	<i>A marhahúsgulyás jó étel.</i>

5. šaš (magy.: sás, horv.: šaš) szó

MÉSZD-ban azt találjuk a sás szóról, hogy ez a „magas szárú, hosszú levelű vízínövény“. A horvát nyelvben a szó ugyanazt jelenti. ESZ-ben Zaich szerint „a sás ismeretlen eredetű szó a magyarban, amely a horvát és szerb nyelvben magyar származású szó.“

8. grafikon A sás (horv. šaš) szó használatáról

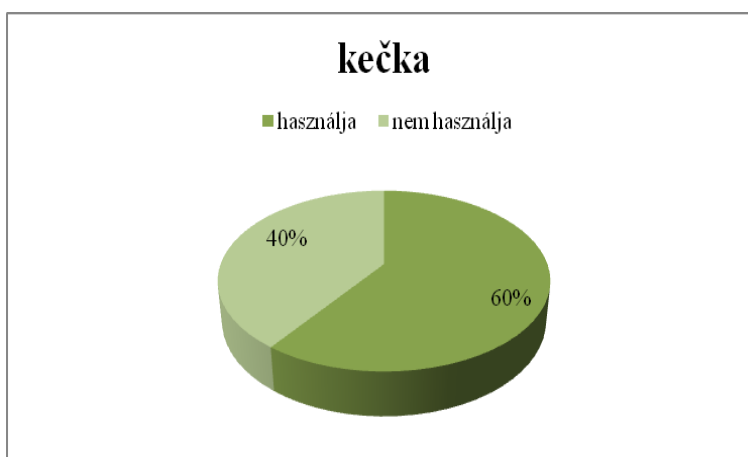
6. táblázat Példák a šaš szó használatára a rušaniak nyelvváltozatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Treba pokosit taj šaš!</i>	<i>Ezt a sást le kell kaszálni!</i>
<i>Imam grm koji zovem šaš.</i>	<i>Bokrom van, melyet sásnak neveztem el.</i>
<i>Imam novaca kao šaša.</i>	<i>Annyi pénzem van mint a sás.</i>
<i>Moj dvor ukrašava šaš.</i>	<i>Az udvaromat sás díszíti.</i>
<i>Šaš raste u vodi.</i>	<i>A sás a vízben nő.</i>

6. kečka (magy.: kecske, horv.: koza) szó

ESZ-ben Zaicz a *kecske* szóról azt írja, hogy török jövevényszó a magyarban. Gluhak nem jegyzi le ezt a szót. MÉSZD-ben *kecske* meghatározása a következő:

„A birkával rokon, állán szakállszerű szőrzetet viselő, jól tejelőháziállat.“ A horvát standard nyelv a *kecske* szót nem használja.

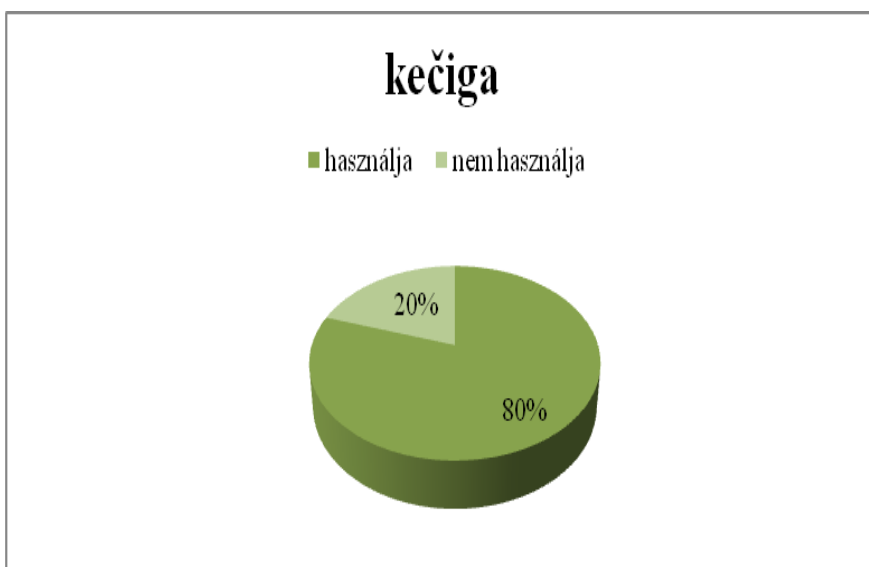
9. grafikon A kecske (horv. kečka) szó használatáról

7. táblázat Példák a kečka szó használatára a rušaniak nyelvváltozatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Smrdiš kao kečka.</i>	<i>Büdös vagy mint a a kecske.</i>
<i>Kečke su zločeste životinje.</i>	<i>A kecskék gonosz állatok.</i>

7. *kečiga* (magy.: *kecseg*, horv.: *kečiga - vrsta slatkovodne ribe*) szó

A *kecseg* olyan halfajta, amely az édesvizekben él. A HEJ-ben, Gluhak a *kecseg* főnévről nem ír, míg MS-ben Zaicz szerint a *kecseg* ősi magyar szó.

10. grafikon A *kecseg* (horv. *kečiga*) szó használatáról

8. táblázat Példák a *kečiga* szó használata a rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Kečiga je debela!</i>	<i>A kecseg kövér!</i>
<i>Riba koju sam znala spremati zvala se kečiga.</i>	<i>A halat, amit szoktam készíteni, kecsegnek hívták.</i>
<i>Volim jesti kečigu.</i>	<i>Kecseget szeretek enni.</i>
<i>Kečiga je vrlo rijetka riba.</i>	<i>A kecseg nagyon ritka hal.</i>

8. A *puška* (magy.: *puska*, horv.: *puška*) szó

A *puska* lőfegyver. Gluhak ezt a szót nem írja le a szótárában, de MSZ-ben Zaicz szerint a *puska* szó nem eredeti magyar szó, hanem a német és szláv nyelvből jött a magyarba. Rušani lakosai a *puška* szót fegyver jelentésben használják.

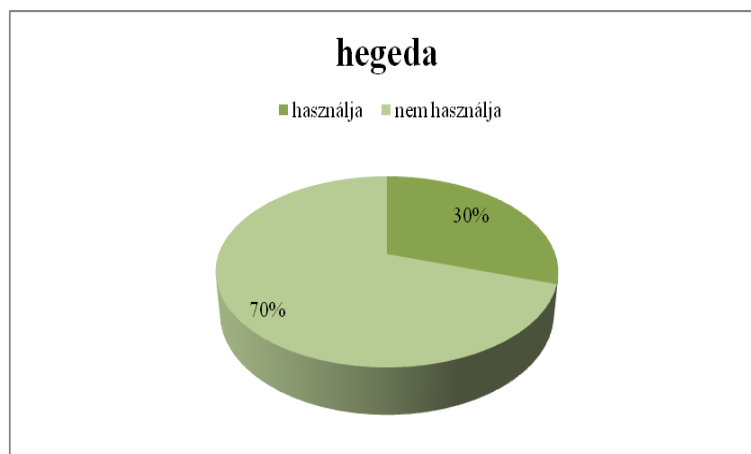
11. grafikon A puska (horv. puška) szó használatáról

9. táblázat Példák a puska szó használatára a rusániak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat :
<i>Ne diraj tu pušku, nije ti to igračka!</i>	<i>Ne nyúlj hozzá a puskához, ez nem játékszer!</i>
<i>Stričeva je puška opasna.</i>	<i>A bácsi puskája veszélyes.</i>
<i>Lovci pucaju iz puške.</i>	<i>A vadászok puskából lőnek.</i>
<i>Ovo je stara djedova puška.</i>	<i>Ez nagypapa régi puskája.</i>
<i>Puška je oružje za lov.</i>	<i>A puska vadászatfegyver.</i>

9. A hegeda (magy.: hegedű, horv.: violina) szó

A hegedűről a MÉSZD-ben a következő áll: „A legmagasabb hangfekvésű vonós hangszer“. ESZ- ben Zaicz szernit a szó eredeti magyar szó. Rušaniban a *hegeda* ugyanazt a hangszert jelenti mint a magyarban, a horvát standard nyelvben pedig ilyen alakban nem létezik.

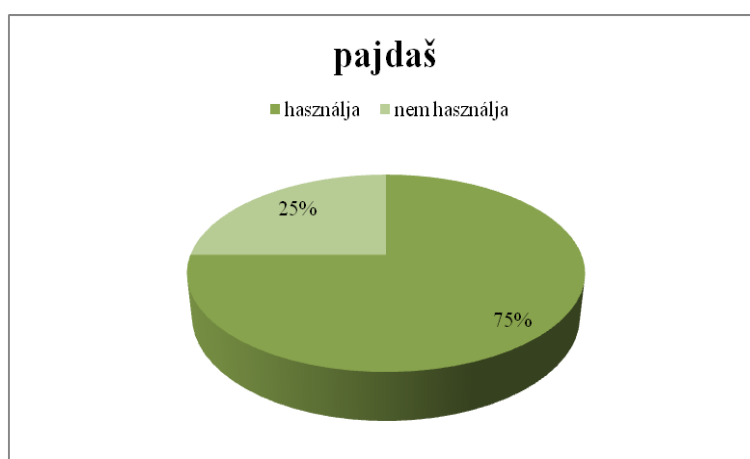
12. grafikon A hegedű (horv. hegeda) szó használatáról

10. táblázat Példák a hegeda használatára a rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Ne diraj tu hegedu!</i>	<i>Ne nyúlj hozzá a hegedűhöz!</i>
<i>Hegeda je istrument koji se svira.</i>	<i>A hegedű a hangszer, amely játszik.</i>
<i>Svirači sviraju hegedu.</i>	<i>A zenészek a hegedűn zenélnék.</i>
<i>Djeda kupi babi hegedu.</i>	<i>Nagyapa vegyél a nagymamának hegedűt.</i>
<i>Zvuk egede godi uhu.</i>	<i>Az hegedű hangja kellemes a fülnek.</i>

10. A *pajdaš* (magy.: *pajtás*, horv.: *prijatelj*) szó

A *pajtás* főnév jelentése közeli társ. ESZ-ben Zaicz azt írja, hogy a *pajtás* oszmán-török jövevényszó. HEJ-ben Gluhak szerint a szó a horvát nyelvbe valamelyik szláv nyelvből jött. Rušani beszédében a *pajdaš* ugyanazt jelenti mint a magyar nyelvben.

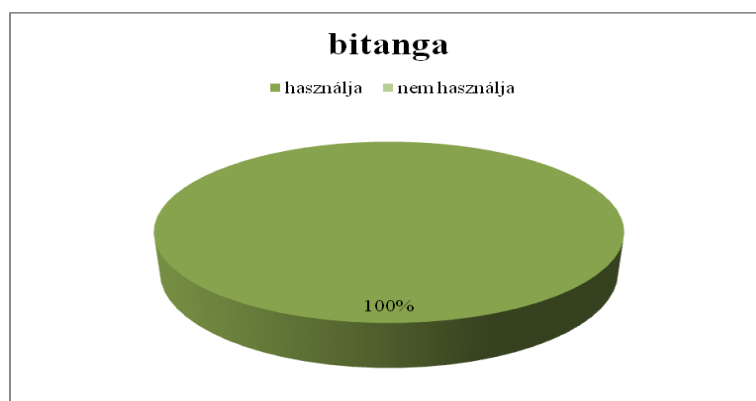
13. grafikon A *pajtás* (horv. *pajdaš*) szó használatáról

11. táblázat Példák a *pajdaš* szó használatára a rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Reci svom pajdašu nek dođe na pečenjake.</i>	<i>Mondjad a pajtásodnak, hogy jöjjön sült kukoricára.</i>
<i>Nekada su prijatelja zvali pajdašom.</i>	<i>Valamikor a barátot pajtásnak hívták.</i>
<i>Ja imam puno pajdaša.</i>	<i>Sok pajtásom van.</i>
<i>Danas je malo pravih pajdaša.</i>	<i>Ma kevés az igazi pajtás.</i>

11. A *bitanga* (magy.: *bitang*, horv.: *bitanga*) szó

MÉSZD-ben a *bitang* szóról a következő áll: „hitvány, züllött, jellemtelen személy.“ HEJ-ben Gluhak szótárában azt találjuk, hogy a *bitang* szó a horvát nyelvbe a magyarból jött. MSZ-ben Zaicz szerint a szó német jövevényszó.

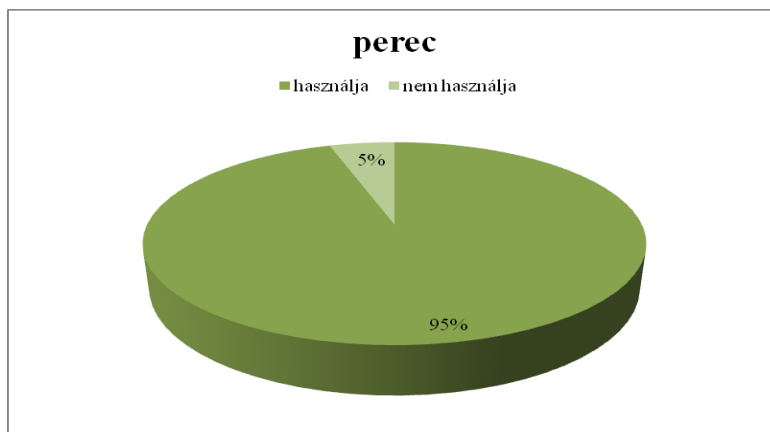
14. grafikon A *bitang* (horv. *bitanga*) szó használatáról

12. táblázat Példák a *bitang* szó használatára a rušaniak nyelvújításában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>E moj miloš, bit ćeš ti bitanga kao tvoj japa..</i>	<i>Kedvesem, bitang leszel mint a nagyapád.</i>
<i>Taj ti je čovjek bitanga.</i>	<i>Ez az ember bitang.</i>
<i>Lijen si kao bitanga.</i>	<i>Lusta vagy mint a bitang.</i>

12. A *perec* (magy.: *perec*, horv.: *perec*) szó

MÉSZD-ben a *perec* szó magyarázatát következően találjuk „kettős hurokba vagy karikába font, ropogósra sütött péksütemény.“ HEJ-ben Gluhak szerint a *perec* szó a horvát nyelvben ősszláv eredetű, de ESZ-ben Zaicz szerint a szó német jövevényszó.

15. grafikon A *perec* (horv. *perec*) szó használatáról

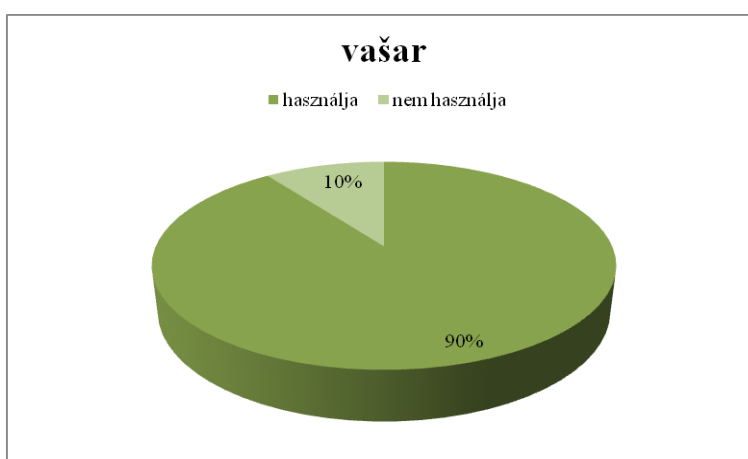
13. táblázat Példák a perec szó használatára a rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Imaš na stolu još jedan perec.</i>	<i>Az asztalon van még egy perezced.</i>
<i>Molim vas dva pereca.</i>	<i>Kérek két perezcet.</i>
<i>Volim ujutro pojesti perec.</i>	<i>Reggel perezcet szeretek enni.</i>
<i>Želiš li jedan perec?</i>	<i>Kérsz egy perezcet?</i>
<i>Danas se pereci peku rijetko.</i>	<i>Ma ritkán sütnek perezcet.</i>

13. A *vašar* (magy.: vásár, horv.: *sajam*) szó

A MÉSZDa vásárról a következőket írják:

„meghatározott időben és helyen, rendszerint nagyobb, részében fedett területen tartott adásvétel, illetve annak helye.“ MSZ-ben Zaicz azt írja a vásárról, hogy ez iráni jövevényszó, míg Gluhak nem is hozza.

16. grafikon A vásár (horv. *vašar*) szó használatáról

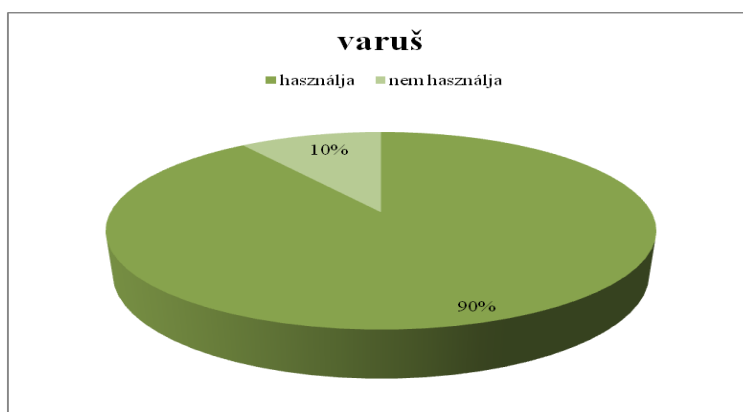
14. táblázat Példák a *vašar* szó használatára a rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Idemo u nedjelju na vašar, moram kravu kupit.</i>	<i>Vasárnap vásárra megyünk, mert tehenet kell vennem.</i>
<i>Vašar je skup na kojemu se prodaje stoka.</i>	<i>A vásár egy olyan hely, ahol állatokat árulnak.</i>
<i>Volim ići na vašar.</i>	<i>Szeretek vásárra menni.</i>
<i>Vašari su nestali.</i>	<i>Megszüntek a vásárok.</i>

14. A *varuš* (magy.: *város*, horv.: *grad*) szó

Gluhak nem hozza a szótárában, MSZ-ben Zaicz szerint a szó származékszó. MÉSZD-ben a város szóról a következő áll:

„A községnél nagyobb lélekszámú és területű, közműekkel ellátott, általában sűrűn lakott, sajátos jogállású település, amely a környező vidék gazdasági, kulturális stb. központja.“
Rušaniban a *város* szó (környéket) jelent.

17. grafikon A *varuš* (horv. *város*) szó használatáról

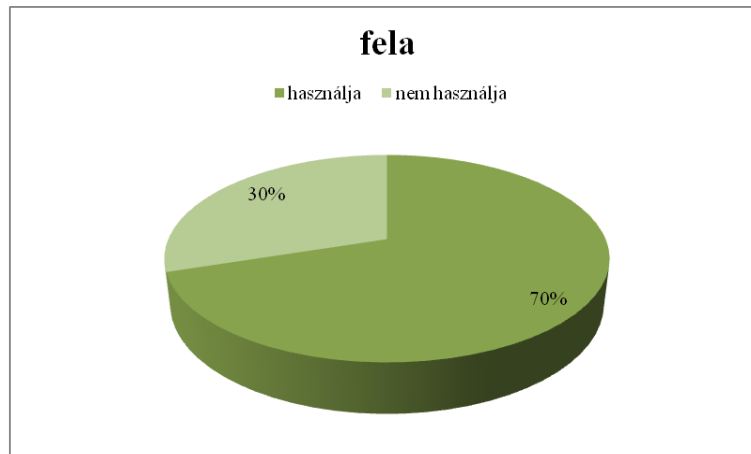
A horvát standard nyelvben a *varuš* szót nem használják ilyen fonémaösszetételben. Nyilvánvalóan a *varuš* szó tipikus a Rušani falu beszédében, mert más dialektusokban a szót *varoš* alakban használják. Vulić szerinte *varoš* főnév a horvát standard nyelvben két különböző jelentésű és főnévragozású (Vulić 2012: 13). Az első feltételezés azt mondja, hogy a szó hímnemű és ilyen a ragozása: N *varoš*, G *varoša* míg a másik azt állítja, hogy nőnemű és a ragozása: N *varoš*, G *varoši*. Továbbá, Vulić rámutatott, hogy a *varoš* szó a štonyelvjárásban nőnemű volt és ez a szó *települést* jelent, amely feudális város előtt jelent meg (Vulić 2012: 17). Ez az állítás nem alkalmazható a *varuš* szóra. *Varuš* szó, amely a Rušani beszédében található, hímnemű. Ezt a feltételezést a következő példák igazolják.

15. táblázat Példák a *varuš* szó használatára a rušaniak nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>U varušu je danas krivaj.</i>	<i>A városban ma búcsú van.</i>
<i>Idemo u varuš.</i>	<i>Megyünk a városba.</i>
<i>Kod nas je varuš Virovitica.</i>	<i>Nálunk Verőce a város.</i>
<i>Samo stari ljudi znaju za naziv varuš.</i>	<i>Csak az idős emberek ismerik a város elnevezést.</i>

15. A *fela* (magy.: *féle*, horv.: *vrsta* vagy *sorta*) szó

MSZ-ben Zaicz azt állítja, hogy a *féle* a magyar nyelvbe a latin nyelvből jött, Gluhak pedig nem is hozza a szót. A MÉSZD-ben a következő értelmezés áll: „valaki, valami irányába.” Rušaniban szót kéttős jelentésben használják: a növény vagy az állat fajtáját jelzi. A horvát standard nyelv a *fela* szót nem ismeri.

18. grafikon A *féle* (horv. *fela*) szó használatáról

16. táblázat Példák a *fela* szó használatára a rušanik nyelvhasználatában

A válaszadók példái:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Ova fela biljke nije dobra za bašću.</i>	<i>Ez a növényfajta nem jó a kertnek.</i>
<i>Kakve je fele čovjek?</i>	<i>Milyen fajta ez az ember?</i>
<i>Imam cvijeće svakakvih fela.</i>	<i>Mindenféle virágom van.</i>
<i>Kakve je to fele?</i>	<i>Milyen féle ez?</i>
<i>Pitam se koliko fela ljudi ima.</i>	<i>Érdekel hány fajta ember van.</i>

7. A kérdőív harmadik része

A kérdőív harmadik része öt kérdésből áll, mely tartalmazza a válaszadó véleményét az idegen szavak használatáról a horvát nyelvben, a nyelv gazdagságáról az idegen szavak használatát illetően, a magyar szavak ismeretéről, illetve a horvát nyelvbe bekerült magyar szókincsről. Az utolsó, ötödik kérdés a válaszadókat kérdezi a magyar kultúra és a magyar nyelv találkozásáról és ismeretéről. Az eredmények azt mutatták, hogy a válaszadók többsége érti az idegen szó fontosságát az anyanyelvében.

I. kérdés: horv.: *Mislite li da je potrebno upotrebljavati mađarske riječi kada govorite hrvatski?*, magy.: *Szükséges-e használni magyar eredetű szavakat, amikor horvátul beszél?*

Hat emberek teljes mondattal válaszolt, míg tizennégy rövid választ adott. A válaszokból láthatjuk, hogy a válaszadók többsége azt gondolja, hogy az idegen szavak hasznosak a mindennapi beszédben. Továbbá a válaszok azt mutatják, hogy a válaszadók nemcsak a nyelvhasználatának fontosságát és megőrzését illetően értékelték a jövevényszavakat, hanem egyben a nemzeti kisebbséget is értékelték. Másrészt a válaszadók a szomszédaik szavait meg akarják tanulni, hogy könnyebben kommunikálhassanak velük.

17. táblázat A válaszadó véleménye a magyar szó használatáról a horvát nyelvben

A válaszadók válasza:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>To je svakako poželjno jer se tako čuvaju običaji i način govora.</i>	<i>Ez mindenféle képpen kívánatos, mert így őrizzük meg a szokásokat és a nyelvhasználat módját.</i>
<i>Mislim da je.</i>	<i>Azt hiszem, igen.</i>
<i>Mislim da je potrebno jer nam je susjedno selo mađarsko.</i>	<i>Azt hiszem, hogy szükséges, mert a szomszéd falunk magyar.</i>
<i>Ovisi o tome, postoji li hrvatski sinonim i koliko se riječi ucijepilo u svakodnevni govor.</i>	<i>Attól függ, hogy van-e horvát szinonima és hány szó épült be a mindennapi beszédbe.</i>
<i>Oduvijek ih upotrebljavam bez razmišljanja o njihovom podrijetlu.</i>	<i>Mindig használom és nem gondolkozom az eredetén.</i>
<i>Tu smo uz granicu s Mađarskom pa su neke mađarske riječi upotrebljive.</i>	<i>Itt vagyunk Magyarország határa mellett, ezért néhány magyar szó használható.</i>

II. kérdés horv.: *Čine li riječi iz stranog jezika naš jezik bogatijim?*, magy.: *Az idegen szavak gazdagabbá teszik-e nyelvünket?*

Tizenhét ember igennel vagy nemmel válaszolt a kérdésre, míg csak három válaszadó hosszabb-rövidebb mondattal válaszolt a kérdésre. A válaszok a megkérdezettek véleményét tükrözik miszerint az idegen szavak az anyanyelvüket gazdagabbá teszi.

18. táblázat A válaszadó véleménye az idegen szavakról a horvát nyelvben

A válaszadók válasza:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Mislim da ga čine bogatijim jer stari ljudi rijetko govore književnim jezikom.</i>	<i>Azt hiszem, hogy gazdagabbá teszi, mert az idős emberek ritkán beszélnek az irodalmi nyelvet.</i>
<i>Riječi iz stranog jezika čine naš jezik bogatijim.</i>	<i>Az idegen nyelvből vett szavak a nyelvünket gazdagabbá teszik.</i>
<i>Ukoliko su dugo u potrebi, da.</i>	<i>Ha hosszú ideig használjuk, igen.</i>

III. kérdés horv.: *Jeste li znali da se služite i mađarskim riječima kada govorite hrvatski?*, magy.: *Tudta-e, hogy magyar szavakat is használ, amikor horvátul beszél?*

Csak három válaszadó a következő kérdésre egész mondattal válaszolt, míg tizenheten csak rövid választ adott. Míg a válaszadók többsége nem ismeri fel az idegen szavakat¹⁸, különösen a magyart az anyanyelvükben, egy válaszadó azt mondta, hogy ő néhány szóról mégis tudta, hogy magyar eredetű.

19. táblázat A válaszadó véleménye a magyar szótudatosságáról a magyar nyelvben

A válaszadók válasza:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Za određene riječi sam znala, a za ostale nisam.</i>	<i>Bizonyos szavakról tudtam, a többiekről nem.</i>
<i>Nisam znao.</i>	<i>Nem tudtam.</i>

IV. kérdés horv.: *Jeste li znali da su riječi iz ankete mađarskog porijekla?*, magy.: *Tudta-e, hogy a kérdőívben szereplő szavak magyar eredetűek?*

Nyolc válaszadó azt mondta, hogy a kérdőívben szereplő szavak a magyar nyelvből származnak, ugyanannyien ezt nem tudták. Négy válaszadó rövid és hiányos válasszal válaszolt.

¹⁸ Ha a nyelvhasználó nem érzi a szó idegen eredetét, az adott szó teljesen beépült a nyelvbe, alkalmazkodott a célnyelv nyelvtani szabályához.

20. táblázat A válaszadó véleménye a szó eredetéről

A válaszadók válasza:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Za većinu ne.</i>	<i>Sokról nem tudtam.</i>
<i>Za neke da, za neke ne.</i>	<i>Néhányról igen, néhányról nem.</i>
<i>Nisam znao.</i>	<i>Nem tudtam.</i>

V. kérdés horv.: *Jeste li se dosada susretali s mađarskim jezikom i mađarskom kulturom?*,
 magy.: *Találkozott-e már a magyar nyelvvel és a magyar kultúrával?*

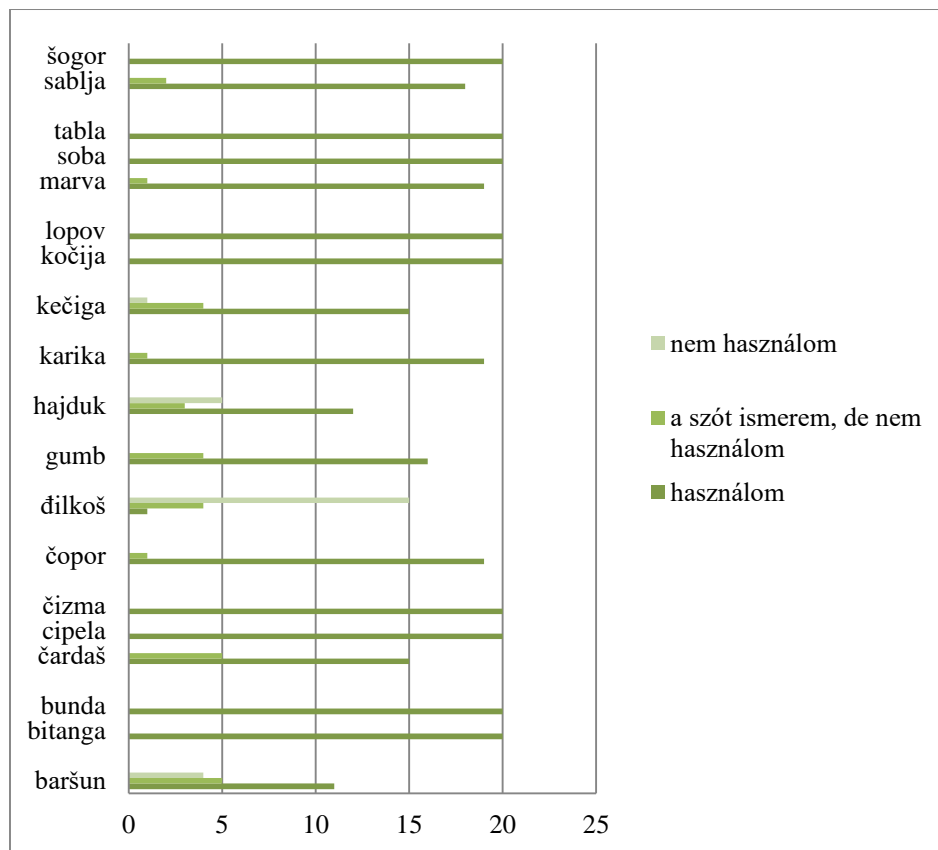
Az utolsó kérdésre hét válaszadó az alábbi táblázatban szereplő mondatokkal válaszolt, és csak tizenhárman pozitív rövid választ adtak. Hét válaszadó azt mondta, hogy ismerik a magyar kultúrát és nyelvet, mert a szomszéd faluban magyarok élnek. Továbbá, ők nagyon jól ismerik a magyar egyesület munkáját és a néptáncot.

21. táblázat A válaszadó véleménye a magyar kultúráról és magyar nyelvről

A válaszadók válasza:	
horvát változat:	magyar változat:
<i>Da, jer živim u blizini sela u kojem je nekolicina ljudi mađarskog podrijetla.</i>	<i>Igen, mert a falu közelében élek, ahol néhány ember magyar származású.</i>
<i>Jesam, jer u našem kraju postoji udruga Mađara.</i>	<i>Igen, mert a mi vidékünkön van magyar egyesület.</i>
<i>Jesam, dva puta dok sam bio na putovanju u Mađarsku.</i>	<i>Igen, kétszer, amikor magyarországi utazáson voltam.</i>
<i>Naravno, u susjednom selu ima Mađara, idemo ponekad u Mađarsku i na mađar-bal.</i>	<i>Persze, a szomszéd faluban magyarok vannak, néha Magyarországra megyünk és a magyar bálba.</i>
<i>Da, naravno, postoji kulturno-umjetničko društvo, poznate su mi pjesme i ples.</i>	<i>Igen, persze, létezik kulturegyesület, ismerem a dalokat és a táncokat.</i>

8. A kérdőív negyedik része

A kérdőív utolsó része táblázatot tartalmaz, ahol tizenkilenc szó van felsorolva. A táblázat feladata a szó használta vagy a nem használta, annak gyakorisága, illetve olyan szavak ismerete, amelyeket Szlavónia más részeiben is ismernek. A táblázat eredményei azt mutatják, hogy a válaszadók a mindennapi beszédben a szavak többségét ismerik és használják, míg néhány szót kevésbé használják.

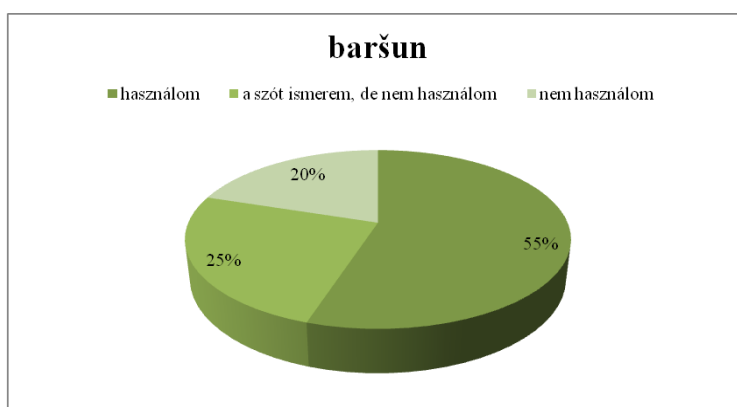

19. grafikon A szavak használata a válaszadók mindennapi beszédében

Azt hiszem, hogy ennek oka az, hogy a fiatalabbak már nem ismerik nagyszüleik gazdag szókincsét, amely sok év után mára már eltűnt. A szavak eltűnésének oka a háborúban is kereshető, a kivándorlás vagy az elhalálozás is magával vihettek a szavak, a nyelvek ismeretét is. A válaszadók azt mondták, hogy a következő szavakat gyakran használják beszédükben: *bitanga, bunda, cipela, čizma, kočija, kip, lopov, soba és tabla*. A többi tizenkilenc szót a válaszadók ritkán használják.

1. baršun (magy.: *bársony*, horv.: *baršun*) szó

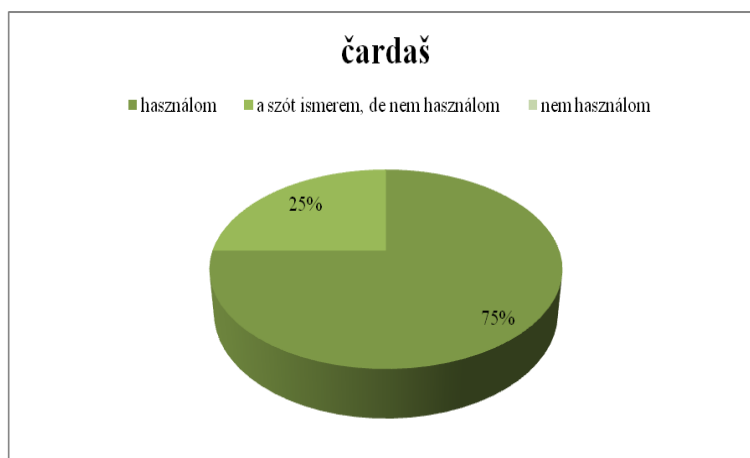
A MÉSZD-ben a *bársony* szóról a következőt írja „finom, bolyhos szövet.“ A horvát nyelvben a *baršun* szót akkor használjuk, amikor bizonyos szövet fajtáról beszélünk. EEHISJ¹⁹-ben Skok Petar szerint a *baršo(u)n* szó a magyar török származású szóból van, míg Gluhak ez a szót nem hozza, ESZ-ben Zaicz pedig azt mondja, hogy ez a szó a török nyelvből jött a magyarba de iráni származású.

20. grafikon A *baršun* (magy. *bársony*) szó használatáról

2. A *čardaš* (magy.: *csárdás*, horv.: *čardaš*) szó

MÉSZD a *csárdás* szóról a következőket hozza „gyors ritmusú magyar zene, illetve az erre járt tánc.“ A *čardaš* szót a horvátok nem gyakran használják, csak akkor amikor a magyar népi tánc fajtájáról beszélnek. Egyrészt Gluhak és Skok a *čardaš* szóról nem írtak, másrészt, ESZ-ben Zaicz azt írja, hogy a *csárda* szó vándorszó, melyik az oszmán-török *çardak* szóból jött, de a *csárdás* szó 1835-től van.

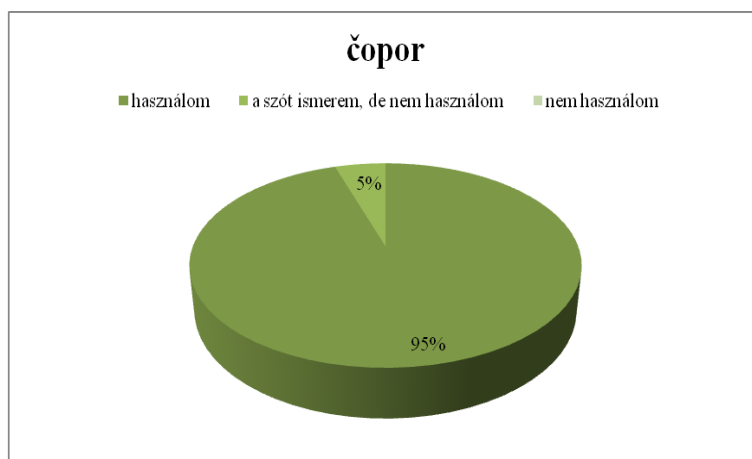

21. grafikon A *čardaš* (magy. *csárdás*) szó használatáról

¹⁹Skok, Petar. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili sprskoga jezika. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Zagreb. 1971.

3. A *čopor* (magy.: *csoport*, horv.: *čopor*) szó

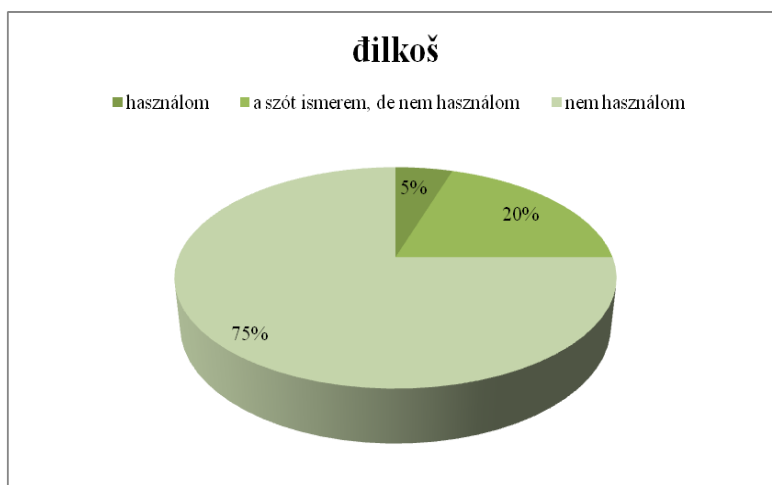
A MÉSZD-ben *csoport* szóról a következőt olvassuk: „több személyt tömörítő egység.“ Míg, a horvát nyelv a *čopor* szót használja, amikor az állatok együttlétét akarja hangsúlyozni. A ERHISJ-ben és a HEJ-ben a *čopor* magyar szó, ami a horvát nyelvbe a disznótenyésztés terminológiával jött át. Az ESZ-ben ugyanarról a szóról Zaicz írja hogy származékszó.

22. grafikon A *čopor* (magy. *csoport*) szó használatáról

4. A *đilkoš* (magy.: *gyilkos*, horv.: *đilkos*) szó

A MÉSZD-ben a *gyilkos* szóról a következőt olvassuk: „olyan (személy), aki gyilkolt.“ A horvát nyelvben a magyar szavakat gyakran mint metaforát használják vagy a szavak másik jelentésüket az eredetétől kapják. A *đilkos* szó a mindennapi horvát beszédben durva embert jelenti, aki a társadalomban nem elfogadott. Sajnos Gluhak és Skok ezt a szót nem hozzák az etimológiai szótárakban, míg az ESZ-ben Zaicz azt írja, hogy a *gyilkos* származékszó, melyik tipikus az irodalmi nyelvben.

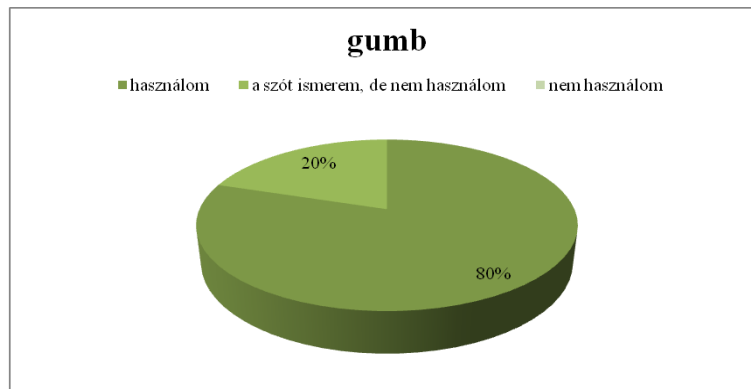

23. grafikon A *đilkoš* (magy. *gyilkos*) szó használatáról

5. A gumb (magy.: *gomb*, horv.: *gumb*) szó

A MÉSZD-ben a *gomb* szóról a következő áll:

„kis lyukas füles korong, amellyel a ruha nyílását lehet összefogni úgy, hogy ezt a ruha egyik részére varrják, és a másik részén levő lyukba vagy hurokba bújtatják“. A magyar szó horvát szinonimája a horvát nyelvben ugyanazt jelenti. Skok és Gluhak ezt a szót nem hozzák, ugyanúgy mint Zaicz sem.

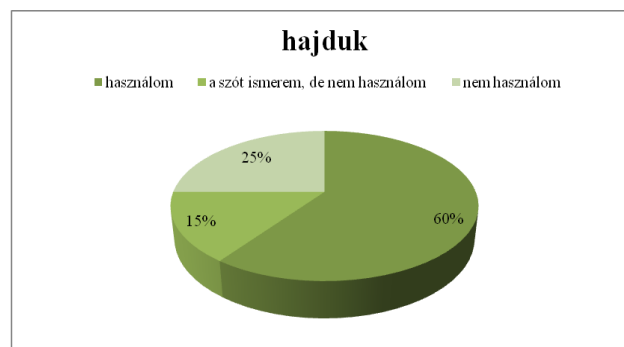

24. grafikon A *gumb* (magy. *gomb*) szó használatáról

6. A hajduk (magy.: *hajdúk*, horv.: *hajduk*) szó

MÉSZD-ben a *hajduk* szót nem találjuk. A *hajdú* szót a következő szavakkal írja le:

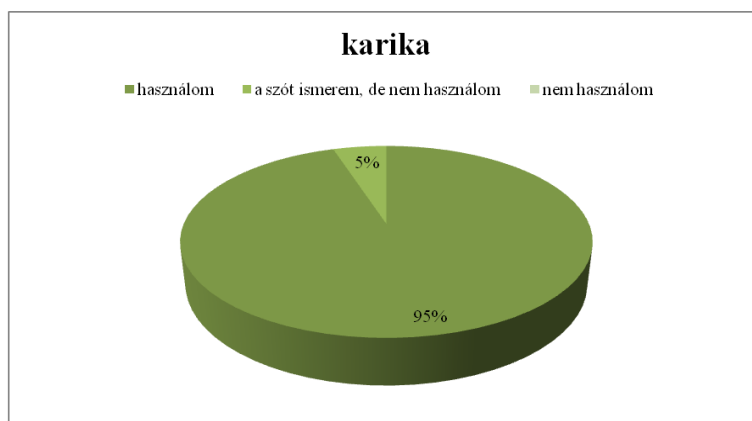
„a XVI-XVII. században szegénylegényekből összeverődött olyan katonák egyike, akiket Bocskai telepített le a mai Hajdúság területén.“ A *hajdúk* nemzeti hősöknek a neve, akik a polgárság gazdag rétegétől loptak, és ezt (marha, pénz, ételek) a szegényeknek osztották ki. A mai horvát nyelvben a *hajduk* szó a split labdarúgó klub neve, a magyar katona-gyalogost, szarvasmarha tenyésztőt, kalózkodat vagy rablókat jelenti. A felmérés kimutatta, hogy az idősebb válaszadók az eredeti magyar jelentésben használja a szót. Az ESZ-ben Zaicz szerint, a hajdú vándorszó, amely nyelvből nyelvbe vándorol. Az ERHISJ-ben Skok azt mondja, hogy a *hajduk* török szó magyar származású, míg Gluhak ezt a szót nem is írta le.

25. grafikon A *hajduk* (magy. *hajdúk*) szó használatáról

7. A karika (magy.: *karika*, horv.: *karika*) szó

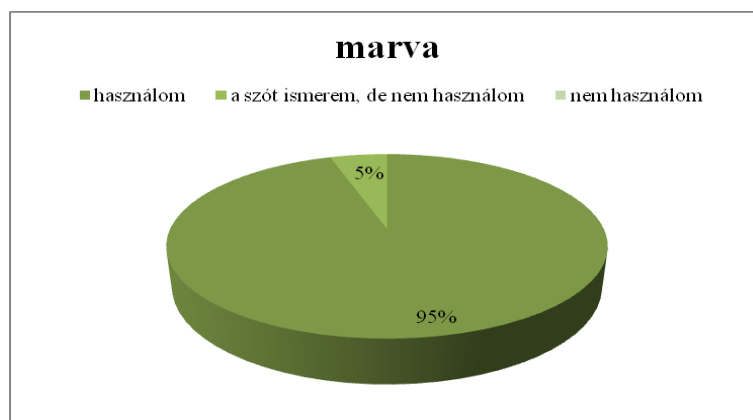
Az MÉSZD-ben a karika szóról a következőket mondja: „kör alakú tárgy.“ A horvát nyelvben a *karika* az ékszer része vagy a fémszerkezet (lánc) része. Érdekes az a tény, hogy a Karika magyar gazdag család birtokának volt a neve Új Grác faluban. Az ESZ-ben Zaicz mondja, hogy a karika származékszó, amely az eredeti formában jött a horvát és szerb nyelvbe. Az ERHISJ-ben Skok szerint, ez a szó a horvát dalmáciai nyelvváltozattól jött, míg Gluhak nem hoz semmit a szóról.

26. grafikon A karika (magy. *karika*) szó használatáról

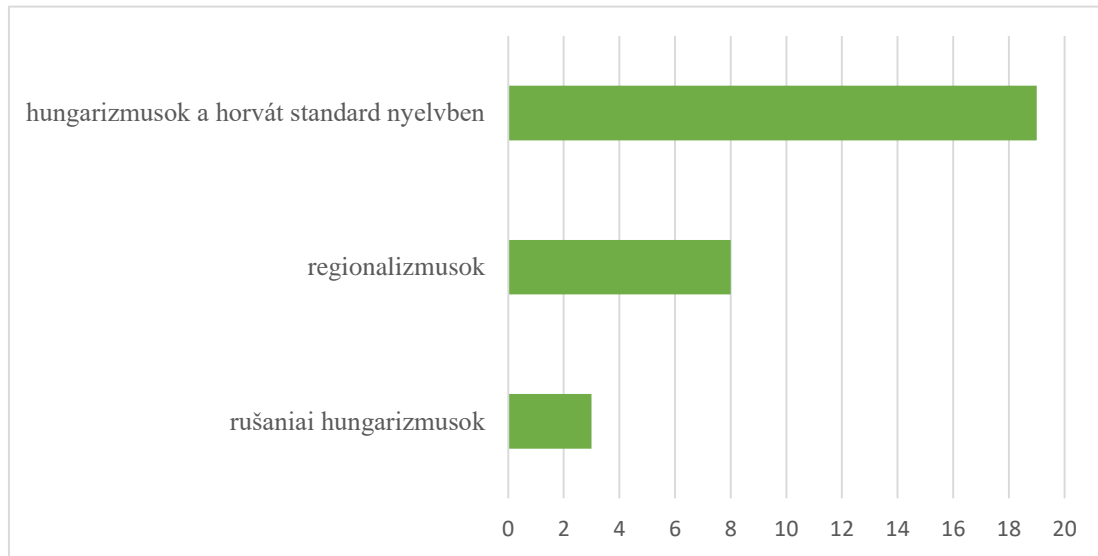
8. A marva (magy.: *marha*, horv.: *marva*) szó

A MÉSZD-ben a marha szót a következően írja le: „szarvasmarha.“ A horvát nyelvben a múltban ennek a szónak ugyanaz volt a jelentése, mint ami ma az állatállomány. Az ESZ-ben Zaicz szerint, a marha német jövevényszó, pontosabban bajor-osztrák jövevényszó, míg a HEJ-ben Gluhak erről a szóról nem is ír, az ERHISJ-ben Skok csak megjegyzi, hogy a szó szintén ős-német *marha* szóból jön a horvát és magyar nyelvbe.

27. grafikon A marva (magy. *marha*) szó használatáról

9. Hungarizmusok felosztása

28. grafikon A hungarizmus használatának listája

Az elvégzett kérdőíves kutatás azt mutatja, hogy a rušaniai a mindennapi beszédjükben harminc hungarizmust használnak, amely három csoportra osztható; a hungarizmusok a horvát standard nyelvben, a regionalizmusok, és hungarizmusok tipikusak a rušaniai beszédére.

9.1. A hungarizmusok a horvát standard nyelvben

Sajnos, Horvátországban sok az olyan szótárak száma, amelyekben nem foglalkoznak nyelvjárásokkal, a dialektusokkal, a regionális nyelvhasználattal vagy a helyi beszéddel. A horvát nyelv szótárainak többségében, csak egyet, Anić Vladimir Nagy horvát nyelvi szótárát találtam, amelyben minden szó mellett a szó eredete is szerepel.

Összesen a harminc hungarizmusból tizenkilencet a horvát standardban is megtaláljuk: *baršun, čardaš, čopor, gumb, hajduk, karika, bakandža, gulaš, šaš, kečiga, puška, bitanga, perec, bunda, cipela, čizma, kočija, lopov* és *soba*. A következő táblázatban felsoroltam a hungarizmus származását és felhasználási gyakoriságát a Rušaniai beszédében a kérdőív alapján.

22. táblázat A hungarizmusok a horvát standard nyelvben

szó	származás			felhasználási gyakorisága a mindennapi beszédben		
	<i>Gluhak</i>	<i>Skok</i>	<i>Zaicz</i>	használja	ismeri, de nem használja	nemhasználja
bakandža	-		latin	19	-	1
baršun	-	magyar/török	iráni	11	5	4
bitanga	magyar	-	német	20	-	
bunda	magyar			20	-	
cipela	magyar			20	-	
čardaš	-		oszmán-török	15	5	-
čizma	török/magyar	-	horvát-szerb	20	-	
čopor	magyar			19	1	-
gulaš	európai	-		20	-	
gumb	-		magyar	16	4	-
hajduk	-	magyar/török	vándorszó	12	3	5
karika	-	horvát	származékszó	19	1	-
kečiga	-	balkán/magyar	magyar	16	-	4
kočija	-	magyar		20	-	
lopov	-	magyar		20	-	
perec	összláv	magyar/német	német	19	-	1
puška	-	balkán	német/ szláv	20	-	
soba	szláv/magyar	magyar/ösnémet	latin/ germán	20	-	
šaš	-	magyar		18	-	2

9.2. A regionalizmusok

A lexika vagy a szókincs, a nyelv, a nyelvjárás és a más nyelv alakja a szavak összegzései. A szókincs lehet aktív és passzív. A hungarizmusok használata a szókincs regionális rétegződéséhez kapcsolódnak. Ezek a lexémák dialektizmusok, és regionalizmusokba sorolhatók. A következő táblázatban felsoroltam azokat a hungarizmusokat, amelyeket regionalizmusként jegyeztem le.

23. táblázat. A hungarizmusok mint regionalizmusok

szó	származás			felhasználási gyakorisága a mindennapi beszédben		
	Gluhak	Skok	Zaicz	használja	ismeri, de nem használja	nem használja
đilkoš	-		származékszó	1	4	15
fela	-		latin	14	-	6
japa	összláv	zadar-arbanški	ősmagyar	19	-	1
marva	-	ősnémet	német	19	1	-
pajdaš	szláv	török/persian	oszmán-török	15	-	5
šogor	összláv	ősnémet	német	20	-	
tabla	latin			20	-	
vašar	-	magyar	írani	18	-	2

9.3. Hungarizmusok a rušaniak beszédében

Az elején azt írtam, hogy a kérdőíves vizsgálatban harminc hungarizmust jegyeztem le. A harminc hungarizmusból tizenkilenc szó a horvát standard nyelv része, nyolcat mint regionalizmust különítettek el, míg három szót tipikus hungarizmusnak lehet értékelni, ami csak a rušaniak beszédére jellemző. *ušaniak beszédében vannak olyan hungarizmusok, melyeket nem használnak más regiszterekben, és csak rušaniak nyelvhasználatára jellemzőek.* A következő táblázatban ezek a csak erre a településre jellemző hungarizmusokat hozom, azok eredetét és felhasználási gyakoriságát a rušaniak beszédében.

24. táblázat Hungarizmusok a rušaniak beszédében

Szó	származás			felhasználási gyakorisága a mindennapi beszédben		
	Gluhak	Skok	Zaicz	használja	ismeri, de nem használja	nem használja
hegeda	-		magyar	6	-	14
kečka	-	-	török	12	-	8
varuš	-	magyar	származékszó	18	-	2

10. Befejezés

A szakdolgozat célja bemutatni olyan magyar eredetű szavakat, amelyek tipikusak a rušaniak mindennapi beszédjére. Az elvégzett kérdőíves kutatás adatai azt mutatták ki, hogy rušaniak többsége a hungarizmusokat mint a magyar szókincs részét felismerik, míg néhányan nem tudták, hogy ezek a szavak a magyar nyelvből jöttek a horvát nyelvbe és a nyelvhasználatukba. Az adatfeldolgozás megerősítette, hogy a falusiak a mindennapi beszédükben a *bakandža, japa, šogor, gulaš, šaš, kečka, kečiga, puška, hegeda, pajdaš, bitanga, perec, vašar, varuš és fela* hungarizmusokat használják, míg a *bitanga, bunda, cipela, čizma, kočija, kip, lopov, soba, tabla, baršun, čardaš, čopor, đilkoš, gumb, hajduk, karika* és *marva* szavakat a válaszadók ismerik és használják, de nem gyakoriak.

A hatodik fejezet, a dolgozat legfontosabb része, amelyben a hungarizmusokat három csoportba osztottam; a hungarizmusok a horvát standard nyelvben, a regionalizmusok és a hungarizmusok a rušaniak beszédében. A kérdőívben mind a harminc hungarizmusból csak tizenkilenc része a horvát standard nyelvnek (*baršun, čardaš, čopor, gumb, hajduk, karika, bakandža, gulaš, šaš, kečiga, puška, bitanga, perec, bunda, cipela, čizma, kočija, lopov és soba*), míg nyolc mint regionalizmusként jelentkezik (*đilkoš, fela, japa, marva, pajdaš, šogor, tabla és vašar*), és csak három hungarizmus tipikus a rušaniak beszédére (*hegeda, kečka és varuš*). A dolgozat elején megadott feltevést sikerült bebizonyítani, miszerint a rušaniak beszédében vannak olyan magyar eredetű szavak, amelyeket sehol máshol nem ismernek annak ellenére, hogy a magyar nyelv mára már szinte teljesen kiveszett a mindennapi használatból.

11. Felhasznált szakirodalom és források

1. Anić, Vladimir. Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb. Novi Liber. 2003.
 2. Benő, Attila. Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai. Kolozsvár. Egyetemi műhely kiadó. 2008.
 3. Blažeka, Đuro. Hungarizmi u govoru Gorinčana. Suvremena lingvistika. Vol.61. No 1 lipanj 2006. 2006.
 4. Dabo-Denegri, Ljuba. Jezično posuđivanje: tipologija leksičkih posuđenica (anglicizmi u francuskom jeziku). Filologija, No.30-31. 1998.
 5. Dimjašević Vinko és Sabolić Josip (kézirat – Rušani falu történeleméről)
 6. Fazakas, Emese. Bevezetés a magyar nyelvtörténetbe.
(http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/FazakasEmese_reszIdegen.pdf, 2018 május 5.) 2007.
 7. Filipović, Rudolf. Teorija jezika u kontaktu. Zagreb. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Školska knjiga. 1986.
 8. HEJ - Gluhak, Alenko. Hrvatski etimološki rječnik. Zagreb. August Cesarec. Zagreb. 1999.
 9. Hadrović, Laslo. Mađarski elementi u srpskohrvatskom jeziku. Novi Sad. Novi Sad : Vojvođanska akademija nauka i umjetnosti. 1986.
 10. Lisac, Josip. Hrvatska dijalektologija 1. Golden marketing. Zagreb. 2003.
 11. MÉSZD - Magyar értelmező szótár diákoknak. Budapest. Tinta könyvkiadó. 2013.
 12. Opašić, Maja., Turk, Marija. Jezično posuđivanje i purizam u hrvatskome jeziku. Suvremena lingvistika, Vol.65 No.1 Srpanj 2008.
 13. Puškar, Krunoslav. Tragom njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira: problematika jezika posrednika. Cris : časopis Povijesnog društva Križevci, Vol.XII No.1 Veljača 2011.
 14. ERHISR - Skok, Petar. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili sprskoga jezika. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Zagreb. 1971.
 15. Sočanac, Lelija. Hrvatsko-talijanski jezični dodiri. Zagreb. Nakladni zavod Globus. Zagreb. 2004.
 16. Šarošac. Đuro. Tisućugodišnje veze Hrvata i Mađara. Zagreb. Targa-Zagreb. 1999.
 17. Turk, Marija. Hungarizmi u hrvatskoj frazeologiji. Hrvati i Mađari u svjetlu prožimanja kultura i jezika - Stjepan Blažetin, ml. - Pečuh : Hrvatski znanstveni zavod (Horvat tudományos kutatok egyesülete). 1997.
 18. Vulić, Sanja. O imenici varoš u čakavštini, štokavštini i kajkavštini. Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi. Vol. XL. No. 1-2. 2012.
 19. ESZ - Zaicz, Gábor. Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. Tinta könyvkiadó. 2013.
- Internetes források:
20. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf (2018. február 7.)
 21. <http://hrvatskijezik.eu/jezicno-posudivanje/> (2018. február 21.)
 22. <https://www.google.com/maps/place/Op%C4%87ina+Gradina/@45.8808442,17.4871607,12z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x4767ee5bcd639d:0x2331f8271e912488!8m2!3d45.9109557!4d17.5414571>ovo (2018. február 21.)

23.<https://www.google.hr/maps/place/33411,+Ru%C5%A1ani/data=!4m2!3m1!1s0x4767ef1d84b97f0f:0x2cb0125baa57e4fd?sa=X&ved=0ahUKEwiEouuhkajaAhVO2qQKHVWiAocQ8gEIJDA> (2018. február 21.)

24.<https://www.google.com/maps/place/Op%C4%87ina+Gradina/@45.8809637,17.4871605,12z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x4767ee5bcddc639d:0x2331f8271e912488!8m2!3d45.9109557!4d17.5414571> (2018. február 21.)

25.<https://www.google.com/maps/place/33411,+Ru%C5%A1ani/@45.8913913,17.5223935,14z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x4767ef1d84b97f0f:0x2cb0125baa57e4fd!8m2!3d45.8886583!4d17.5322431> (2018. február 21.)

12. Mellékletek

1. A kérdőív 55 o.
2. A fényképek 63 o.
3. A rušani kápolna (1980) 63 o.
4. A rušani kápolna (ma) 63 o.
5. A lakodalom (1960) 63 o.
6. A falusi vadászok (1950) 64 o.
7. A nagymamám a nagynénimmel (1959) 64 o.
8. Az esküvői felvonulás (1960) 64 o.
9. A szomszéd esküvője (1980) 64 o.
10. A családi karácsonyi ebéd (1990) 64 o.

12.1. A kérdőív

Hungarizmusok a rušaniak beszédében

Hungarizmi u govoru Rušana

Anketni upitnik izrađen je u svrhu istraživanja hungarizama ili mađarizama u govoru sela Rušani čiji će rezultati biti kamen temeljac diplomskog rada naslova *Hungarizmi u govoru stanovnika Rušana* studentice Mateje Čubelić druge godine Diplomskog studija mađarskog jezika i književnosti (komunikološki smjer) i Diplomskog studija hrvatskog jezika i književnosti (nastavnički smjer).

Unaprijed zahvaljujem na odvojenom vremenu i trudu čime biste ste pridonijeli bogatstvu i istinitosti ovoga kratkoga, ali važnog istraživanja!

I. OPĆA PITANJA

1. Ime i prezime _____
2. Godište _____
3. Mjesto stanovanja _____
4. Koliko dugo živite u selu Rušani _____
5. Nacionalnost _____
6. Imate li mađarskih korijena? DA NE

II. PITANJA

Pred Vama se nalazi anketni upitnik s 20 riječi koje su definirane i zabilježene kao hungarizmi ili mađarizmi u govoru sela Rušani.

Vaš zadatak je odgovoriti na sljedeće pitanje:

Koristite li ovu riječ u svom svakodnevnom govoru?

DA – koristim

NE – ne koristim

Ako ste zaokružili odgovor DA, sljedeći je korak staviti riječ u rečenicu kako bi se potvrdilo njeno korištenje.

1. bakandža (m: bakancs, h: bakandža)

DA NE

Primjer

2. japa (m: nagypapa, h: djed vagy otac)

DA NE

Primjer

3. šogor (m: sógor, h: šogor vagy šurjak)

DA NE

Primjer

4. gulaš (m: gulyás, h: gulaš)

DA NE

Primjer

5. šaš (m: sás, h: šaš)

DA NE

Primjer

6. kečka (m: kecske, h: koza)

DA NE

Primjer

7. kečiga (m: kecseg, h: vrsta slatkovodne ribe)

DA NE

Primjer

8. puška (m: puska, h: puška)

DA NE

Primjer

9. hegeda (m: hegedű, h: violina)

DA NE

Primjer

10. pajdaš (m: pajtás, h: prijatelj)

DA NE

Primjer

11. bitanga (m: bitang, h: bitanga)

DA NE

Primjer

12. perez (m: perez, h: perez)

DA NE

Primjer

13. vašar (m: vásár, h: sajam)

DA NE

Primjer

14. varuš (m: város, h: grad)

DA NE

Primjer

15. fela (m: féle, h: vrsta vagy sorta)

DA NE

Primjer

III. VAŠE MIŠLJENJE

1. Mislite li da je potrebno upotrebljavati mađarske riječi kada govorite hrvatski?

2. Čine li riječi iz stranog jezika naš jezik bogatijim?

3. Jeste li znali da se služite i mađarskim riječima kada govorite hrvatski?

4. Jeste li znali da su riječi iz ankete mađarskog porijekla?

5. Jeste li se dosada susretali s mađarskim jezikom i mađarskom kulturom?

IV. POPIS OSTALIH HUNGARIZAMA

Pred Vama se nalazi popis hungarizama ili mađarizama koji su zabilježeni u govoru ostalih dijelova Republike Hrvatske.

Vaš zadatak je staviti znak X pokraj onog hungarizma ili mađarizma koji koristite u svom svakodnevnom životu, koji Vam je tek poznat ili koji ne koristite u svom govoru.

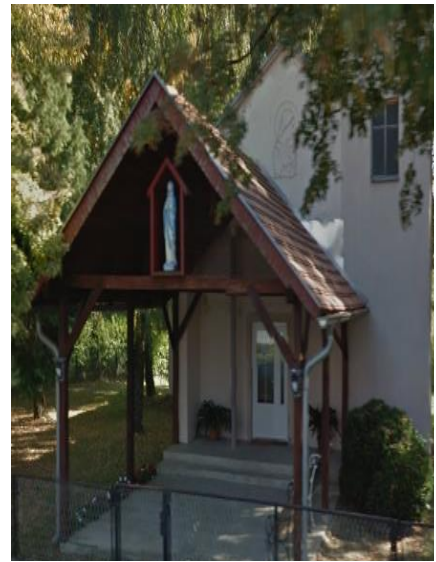
	KORISTIM	POZNATA MI JE RIJEČ, ALI NE KORISTIM	NE KORISTIM
BARŠUN			
BITANGA			
BUNDA			
ČARDAŠ			
CIPELA			
ČIZMA			
ČOPOR			
ĐILKOŠ			
GUMB			
HAJDUK			
KARIKA			
KOČIJA			
LOPOV			
MARVA			
SOBA			
TABLA			

12.2. A fényképek

Néha a képek az egyetlen emlékeztetőnk a múlttól és az emberekről. A következő képekkel szeretném felidézni Rušaniak életmódját, a falusi környezet varázslatát és egyszerűségét, annak különlegességét és nyugalmaát.

1. fénykép A rušani kápolna (1980)

2. fénykép A rušani kápolna (ma)

3. fénykép A lakodalom (1960)

4. fénykép A falusi vadászok (1950)

5. fénykép A nagymamám a nagynénimmal (1959)

6. fénykép Az esküvői felvonulás (1960)

7. fénykép A szomszéd esküvője (1980)

8. fénykép A családi karácsonyi ebéd (1990)